

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Інститут гуманітарних і соціальних наук

Кафедра соціології та соціальної роботи

Дмитрій ПЕДА

**СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДЛЯ СІМЕЙ З ДІТЬМИ З
ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ**

**SOCIAL SUPPORT SYSTEMS FOR FAMILIES WITH CHILDREN WITH
DISABILITIES IN UKRAINE**

Бакалаврська кваліфікаційна робота за спеціальністю

232 - Соціальне забезпечення

Науковий керівник:

к.е.н Тетяна ШАПОВАЛОВА

Львів 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ	9
1.1 Визначення понять «соціальна підтримка» та «інвалідність».....	9
1.2 Правові основи соціальної підтримки в Україні та міжнародний контекст	17
1.3 Основні типи і форми соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю.....	29
Висновки до I розділу	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ В УКРАЇНІ	38
2.1. Огляд державних програм підтримки сімей з дітьми з інвалідністю.	38
2.2. Роль місцевих органів влади та неурядових організацій у забезпеченні соціальної підтримки.	46
2.3. Дослідження соціально-економічного становища сімей з дітьми з інвалідністю: емпіричний аспект.	52
Висновки до II розділу	54
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ	61
3.1. Можливості вдосконалення існуючих систем підтримки у національному контексті.	61
3.2. Міжнародний досвід та його вплив на покращення системи підтримки в Україні	68
3.3. Рекомендації щодо формування нових програм та ініціатив	73
Висновки до III розділу	82
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження систем соціального забезпечення для сімей з дітьми з інвалідністю в Україні є надзвичайно актуальним у сучасних умовах трансформації соціальної політики держави та викликів, зумовлених війною. За офіційними даними Міністерства соціальної політики України, станом на 1 січня 2024 року в Україні зареєстровано понад 165 тисяч дітей з інвалідністю, і ця кількість демонструє тенденцію до зростання в середньому на 2-3% щорічно (Міністерство соціальної політики України, 2024). Така динаміка потребує комплексного вдосконалення існуючих механізмів соціального забезпечення та впровадження інноваційних підходів до надання державних гарантій таким родинам.

Актуальність обраної теми дослідження підсилюється процесами євроінтеграції України та необхідністю адаптації національної системи соціального забезпечення до стандартів Європейського Союзу. Реформування системи соціальних виплат та пільг в Україні передбачає перехід від формального до адресного підходу, що вимагає глибокого аналізу існуючих практик та розробки нових механізмів фінансової підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю.

Сім'ї з дітьми з інвалідністю стикаються з суттєвими економічними викликами, пов'язаними з необхідністю додаткових витрат на лікування, реабілітацію, спеціальне обладнання та допоміжні засоби, що часто перевищують можливості середньостатистичного сімейного бюджету.

В умовах війни економічні проблеми сімей з дітьми з інвалідністю загострюються, а доступ до державних програм соціального забезпечення ускладнюється. За даними Національного моніторингу внутрішнього переміщення, близько 35% внутрішньо переміщених сімей з дітьми з інвалідністю повідомляють про проблеми з отриманням соціальних виплат у нових місцях проживання. Внутрішнє переміщення, втрата житла, роботи, документів створюють додаткові бар'єри для отримання передбачених законом

соціальних виплат та пільг, що вимагає розробки нових, гнучких механізмів соціального забезпечення.

Особливої уваги заслуговує питання вдосконалення системи пенсійного забезпечення дітей з інвалідністю та механізмів надання одноразових і періодичних соціальних виплат їхнім сім'ям.

Дослідження цієї теми має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки його результати можуть бути використані при розробці та вдосконаленні програм соціального забезпечення на національному та місцевому рівнях. Комплексний аналіз існуючої системи соціальних виплат та пільг, виявлення прогалин та розробка рекомендацій щодо їх подолання сприятимуть підвищенню ефективності державної політики соціального забезпечення щодо дітей з інвалідністю та їхніх сімей.

Багато вчених досліджували проблематику соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю в Україні, а саме проблему соціального захисту таких сімей розглядали такі зарубіжні та вітчизняні вчені: Іванова І.Б., Кравченко М.В., Мартинова Т.А., Шевцов А.Г., Савченко С.В., Міщенко К.С., Романова Н.Ф., Шульженко Д.І. та інші.

Нормативно-правову базу системи соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю досліджували Кравченко Р.І., Пасічніченко С.В., Сіньова Л.М., Тарасенко В.С., Чічкань М.В., Шумна Л.П. та інші.

Аналіз проблеми державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю досліджують такі вчені, як Бориченко К.В., Бурлака О.С., Грабовська Г.М., Жернаков В.В., Клименко А.Л., Костюк В.Л., Москаленко О.В., Прилипко С.М., Синчук С.М., Тищенко О.В., Ярошенко О.М. та інші.

Проблема соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю в Україні є надзвичайно актуальною та потребує поглибленого вивчення. Незважаючи на певні реформи у цій сфері останніми роками, існує нагальна потреба вдосконалення існуючої системи соціального забезпечення. Зокрема, потребують подальших досліджень питання запровадження інноваційних механізмів соціальної підтримки, підвищення розміру соціальних виплат,

розширення спектру соціальних послуг та забезпечення їх доступності для сімей, які виховують дітей з інвалідністю, особливо в умовах війни та зростаючої кількості внутрішньо переміщених осіб.

За даними Міністерства соціальної політики України станом на початок 2024 року в Україні зареєстровано понад 165 тисяч дітей з інвалідністю, що становить близько 2,5% від загальної кількості дитячого населення країни. При цьому кількість дітей з інвалідністю щороку зростає, що підкреслює важливість розробки ефективних механізмів соціального забезпечення таких родин.

Отже, питання соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю в Україні потребує поглибленого вивчення та системного реформування з метою забезпечення гідного рівня життя цієї вразливої категорії населення та створення умов для повноцінної інтеграції дітей з інвалідністю в суспільство.

Виходячи з актуальності тематики дослідження виникає **дослідницьке запитання**: Як функціонують існуючі системи соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю в Україні та яким чином їх можна вдосконалити для більш ефективного забезпечення потреб цієї вразливої категорії населення в умовах сучасних викликів?

Дослідницьке запитання дозволяє сформулювати **тему дослідження** бакалаврської кваліфікаційної роботи: «Системи соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю в Україні»

З дослідницького запитання можна сформулювати **мету дослідження** бакалаврської кваліфікаційної роботи: комплексний аналіз сучасного стану систем соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю в Україні, визначення ефективності існуючих механізмів державної і недержавної допомоги, виявлення основних проблем у цій сфері та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення системи соціальної підтримки для забезпечення повноцінної інтеграції дітей з інвалідністю та підвищення якості життя їхніх сімей.

Об'єкт дослідження: системи соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю в Україні.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти функціонування систем соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю, механізми їх реалізації та шляхи вдосконалення в умовах сучасної України.

Для досягнення поставленої мети потрібно визначити такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння понять «соціальна підтримка» та «інвалідність» у сучасному науковому дискурсі.
2. Дослідити правові основи соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні та міжнародному контексті.
3. Охарактеризувати основні типи і форми соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю.
4. Здійснити огляд державних програм підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні.
5. Визначити роль місцевих органів влади та неурядових організацій у забезпеченні соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю.
6. Провести емпіричне дослідження соціально-економічного становища сімей з дітьми з інвалідністю.
7. Виявити можливості вдосконалення існуючих систем підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в національному контексті.
8. Проаналізувати міжнародний досвід соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю та визначити можливості його адаптації в Україні.
9. Розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо формування нових програм та ініціатив соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні.

Гіпотеза дослідження: Існуючі системи соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні є недостатньо ефективними та потребують удосконалення через впровадження адресного підходу та адаптацію успішних міжнародних практик, особливо в умовах воєнного стану.

При написанні бакалаврської кваліфікаційної роботи використовувались загальнонаукові **методи дослідження**. Теоретичний аналіз наукової літератури

та нормативно-правових документів для вивчення концептуальних засад соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю; системний аналіз для комплексного розгляду існуючих механізмів соціальної підтримки; статистичний метод для опрацювання кількісних показників щодо дітей з інвалідністю в Україні; соціологічне опитування батьків, які виховують дітей з інвалідністю, для визначення реальних потреб та проблем таких сімей; експертне інтерв'ю з фахівцями соціальних служб та неурядових організацій для оцінки ефективності існуючих програм підтримки; метод порівняльного аналізу для зіставлення вітчизняного та міжнародного досвіду соціальної підтримки; метод узагальнення для формулювання висновків та практичних рекомендацій щодо вдосконалення систем соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні.

Теоретичне значення отриманих результатів бакалаврської кваліфікаційної роботи полягає у систематизації та поглибленні наукових знань про функціонування систем соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні; уточненні понятійно-категоріального апарату у сфері соціального забезпечення даної категорії населення; розширенні теоретичних підходів до класифікації форм і методів соціальної підтримки; обґрунтуванні концептуальних засад адресної моделі соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю; теоретичному осмисленні впливу воєнного стану на трансформацію соціальних потреб таких сімей та розробці теоретичної моделі ефективної системи соціальної підтримки з урахуванням сучасних викликів.

Практичне значення отриманих результатів бакалаврської кваліфікаційної роботи визначається можливістю використання його результатів при формуванні державної соціальної політики щодо підтримки сімей з дітьми з інвалідністю; розробці та вдосконаленні нормативно-правових актів у сфері соціального забезпечення; модернізації існуючих механізмів надання соціальних виплат та пільг; впровадженні нових форм соціальної підтримки на загальнодержавному та локальному рівнях; підвищенні ефективності роботи соціальних служб та закладів соціального обслуговування; розробці методичних

рекомендацій для соціальних працівників щодо роботи з сім'ями, які виховують дітей з інвалідністю; створенні інформаційних матеріалів для підвищення обізнаності таких сімей про доступні програми соціальної підтримки та механізми їх отримання, особливо в умовах внутрішнього переміщення.

Структура роботи. Робота складається з - листів друкованого тексту, налічує - джерел використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

1.1 Визначення понять «соціальна підтримка» та «інвалідність»

У сучасному науковому дискурсі поняття «соціальна підтримка» та «інвалідність» зазнали значної концептуальної еволюції, що відображає зміни в суспільному сприйнятті та підходах до розуміння цих соціальних феноменів. Всебічний аналіз цих понять має фундаментальне значення для розробки ефективних стратегій соціальної роботи з особами з інвалідністю та їхніми сім'ями. Розуміння цих термінів є не просто теоретичною вправою, а необхідною основою для формування емпатичного та дієвого підходу до взаємодії з уразливими групами населення. Адже саме від того, як ми тлумачимо ці поняття, залежить якість підтримки, яку отримують сім'ї, що виховують дітей з інвалідністю.

Термінологічний аналіз поняття «соціальна підтримка» демонструє його багатоаспектність і міждисциплінарний характер. У широкому сенсі соціальна підтримка розглядається як комплекс заходів, спрямованих на подолання або пом'якшення складних життєвих обставин особи чи сім'ї, створення умов для самостійного розв'язання життєвих проблем, а також збереження та відновлення соціального функціонування. Важливо відзначити, що соціальна підтримка реалізується через систему соціальних, правових, економічних, психологічних заходів, які надаються як державними інституціями, так і недержавними організаціями (Короленко, 2022, с. 83). Ми вважаємо, що особливо цінним у цьому визначенні є акцент на створенні умов для самостійності людини. Адже справжня підтримка – це не просто надання допомоги, а розширення можливостей і зміцнення ресурсів сім'ї, щоб вона могла впоратися з викликами, з якими стикається. Саме такий підхід дозволяє уникнути формування залежності від системи соціальної допомоги і сприяє розвитку власної компетентності та впевненості сімей.

Міждисциплінарний підхід до розуміння соціальної підтримки проявляється у різноманітності її трактувань. З позиції соціології, соціальна

підтримка розглядається як сукупність позитивних впливів соціального оточення на особистість, що сприяє прийняттю суб'єкта іншими членами групи. У психологічному вимірі вона трактується як інформація, що дозволяє індивіду вірити в те, що про нього піклуються, його цінують, і що він належить до мережі взаємних зобов'язань. У педагогічному контексті соціальна підтримка виступає як допомога в соціалізації особистості та подоланні соціально-педагогічних проблем (Рябченко, 2023, с. 285). Цікаво спостерігати, як різні наукові дисципліни висвітлюють різні аспекти цього складного феномену. Мені здається, що саме така багатогранність дозволяє побачити цілісну картину і зрозуміти глибину поняття «соціальна підтримка». Адже кожна людина потребує і матеріальної допомоги, і емоційної підтримки, і визнання своєї цінності, і практичної інформації – і все це складові єдиного феномену соціальної підтримки.

Інтегративний підхід до визначення соціальної підтримки дозволяє розглядати це поняття у трьох основних вимірах: структурному (наявність соціальних зв'язків і мереж), функціональному (забезпечення емоційних, інформаційних, матеріальних ресурсів) та оціночному (суб'єктивне сприйняття достатності та якості підтримки). Така багатовимірність концепту відображає його складність і важливість у системі соціального захисту населення (Мельник, 2023, с. 74).

Аналіз законодавчої бази України дозволяє конкретизувати поняття соціальної підтримки в нормативно-правовому контексті. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», соціальна підтримка визначається як вид соціальної послуги, що передбачає надання допомоги особам чи сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, для подолання наслідків таких обставин (Верховна Рада України, 2023). Важливо зазначити, що в українському законодавстві поняття соціальної підтримки часто вживається поряд із терміном «соціальний супровід», що в деяких випадках створює термінологічну невизначеність та потребує більш чіткого розмежування (Гончар, 2022, с. 56).

Така термінологічна плутанина не лише ускладнює теоретичні дискусії, але й має практичні наслідки для реалізації соціальної політики. Коли фахівці, науковці та законодавці вкладають різний зміст у одні й ті самі поняття, це може призводити до непорозумінь і неефективності соціальних програм. Тому ми вважаємо, що чіткість та узгодженість термінології є важливою умовою розвитку системи соціальної підтримки в Україні.

Особливу актуальність має концептуалізація соціальної підтримки щодо сімей, які виховують дітей з інвалідністю. У цьому контексті вона набуває специфічних характеристик, пов'язаних із особливостями потреб таких сімей. Соціальна підтримка сімей з дітьми з інвалідністю включає не лише матеріальну допомогу, а й надання психологічних, реабілітаційних, освітніх послуг, інформаційний супровід та консультування (Слозанська, 2023, с. 147).

Комплексний характер соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю проявляється у різноманітності її форм. Матеріальна підтримка реалізується через систему грошових виплат (державна соціальна допомога на дітей з інвалідністю, компенсаційні виплати), пільг та субсидій. Психологічна підтримка спрямована на подолання психоемоційного напруження, формування позитивного сприйняття ситуації та розвиток навичок самодопомоги. Інформаційна підтримка забезпечує доступ до інформації про наявні соціальні послуги, права та пільги. Реабілітаційна підтримка включає комплекс заходів, спрямованих на відновлення або компенсацію порушених функцій організму дитини (Зверева & Кияниця, 2023, с. 72). Дуже важливим, що сучасні підходи до соціальної підтримки виходять за межі виключно матеріальної допомоги. Звичайно, фінансова підтримка є необхідною, особливо з огляду на високу вартість лікування, реабілітації та спеціальних засобів для дітей з інвалідністю. Але не менш важливими є й інші форми підтримки, які допомагають сім'ям впоратися з емоційними викликами, знайти необхідну інформацію, розвинути навички догляду за дитиною. На нашу думку, саме такий холістичний підхід дозволяє забезпечити справжню якість життя для сімей, які виховують дітей з інвалідністю.

Еволюція розуміння соціальної підтримки відображає зміну парадигми від патерналістської моделі до моделі партнерства, де отримувачі підтримки розглядаються не як пасивні об'єкти допомоги, а як активні суб'єкти, здатні до самостійного вирішення своїх проблем за умови надання їм необхідних ресурсів (Лісовець, 2022, с. 17). Ми вважаємо, що ця зміна парадигми є одним із найважливіших зрушень у розумінні соціальної підтримки. Патерналістський підхід, який довго домінував у пострадянських країнах, створював залежність і часто принижував гідність людей, які отримували допомогу. Модель партнерства, натомість, визнає цінність і потенціал кожної людини, її право на автономію та самостійність.

Концепт інвалідності також зазнав суттєвої трансформації в науковому та суспільному дискурсі. Історично можна простежити еволюцію підходів до розуміння інвалідності від традиційної моделі, яка розглядала інвалідність як прояв божественної карі або благословення, до сучасних комплексних моделей, що враховують взаємодію біологічних, психологічних та соціальних факторів (Кравченко, 2023, с. 56). Від прямого фізичного знищення дітей з вродженими вадами в Спарті до ізоляції та стигматизації у більш пізні епохи – люди з інвалідністю століттями зазнавали дискримінації та виключення з суспільного життя. Цей історичний досвід переконав мене в тому, наскільки важливим є формування інклюзивного суспільства, в якому цінується різноманіття і поважається гідність кожної людини, незалежно від її особливостей.

Медична модель, яка домінувала протягом тривалого часу, трактувала інвалідність як патологію, хворобу, що потребує лікування та реабілітації. В рамках цієї моделі особи з інвалідністю розглядалися переважно як пацієнти, а основна увага приділялася їхнім функціональним обмеженням. Таке розуміння призводило до медикалізації інвалідності та фокусування на діагнозі, а не на особистості та її потребах (Петренко, 2022, с. 44). Медична модель, попри всі її обмеження, відіграла важливу роль у розвитку системи підтримки осіб з інвалідністю, особливо в контексті медичної реабілітації та розробки компенсаторних технологій. Проте її однобічність і зосередженість виключно на

фізичних аспектах інвалідності призводили до нехтування соціальними, психологічними та духовними потребами людей з інвалідністю.

Соціальна модель інвалідності, яка почала активно розвиватися у 1970-х роках, кардинально змінила підхід до розуміння цього феномену. Відповідно до цієї моделі, інвалідність розглядається не як індивідуальна проблема особи, а як результат організації суспільства, яке не враховує потреб людей з функціональними обмеженнями. Бар'єри у фізичному середовищі, інституційні та поведінкові перешкоди визнаються основними чинниками, що створюють «інвалідність» як соціальний конструкт (Петренко, 2022, с. 45). З мого погляду, соціальна модель здійснила справжню революцію в розумінні інвалідності, перемістивши фокус з «проблеми» окремої людини на проблеми суспільства, яке створює бар'єри для повноцінної участі всіх своїх членів. Ця зміна перспективи має величезне значення для формування інклюзивного середовища. Адже якщо інвалідність розглядається як результат взаємодії функціональних обмежень із соціальними бар'єрами, то ключовим завданням стає не «виправлення» людини, а трансформація середовища.

Сучасне розуміння інвалідності найбільш повно відображено в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка базується на соціальній моделі та визначає осіб з інвалідністю як таких, що мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими (Марценюк, 2024, с. 104). Конвенція ООН, на нашу думку, є одним із найважливіших міжнародних документів у сфері захисту прав людей з інвалідністю. Вона не лише закріплює прогресивне розуміння інвалідності, але й встановлює конкретні зобов'язання держав щодо забезпечення прав і можливостей людей з інвалідністю. Особливо цінним в цьому документі є те, що він розглядає інвалідність не як проблему соціального забезпечення, а як питання прав людини. Це змінює весь підхід до розробки політики та програм – від благодійності та соціального захисту до забезпечення рівності, недискримінації та повноцінної участі. Я переконана, що імплементація принципів Конвенції в

українське законодавство та практику є необхідною умовою для розбудови справедливого та інклюзивного суспільства.

В українському законодавстві визначення поняття інвалідності також еволюціонувало в напрямку відходу від медичної моделі до соціальної. Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особа з інвалідністю визначається як особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист (Верховна Рада України, 2022). Аналізуючи українське законодавство, варто увагу на те, що попри прогресивні зміни в термінології та загальних підходах, багато нормативних актів все ще містять елементи медичної моделі інвалідності. Наприклад, процедура встановлення інвалідності досі зосереджена переважно на медичних аспектах, а система пільг та допомог часто не враховує індивідуальних потреб людей з різними видами інвалідності. Це свідчить про те, що еволюція розуміння інвалідності в Україні ще триває, і попереду ще багато роботи з гармонізації законодавства з міжнародними стандартами та сучасними підходами до розуміння інвалідності. Особливої уваги заслуговує аналіз понять «дитина з інвалідністю» та «дитина з особливими освітніми потребами», які часто використовуються в соціально-правовому дискурсі. Ці терміни, хоча й пов'язані, проте мають різне смислове навантаження.

Поняття «дитина з інвалідністю» має юридичне підґрунтя, визначається на основі медичних критеріїв і передбачає встановлення статусу, який дає право на отримання соціальних виплат та пільг. Натомість термін «дитина з особливими освітніми потребами» є ширшим і охоплює не лише дітей з інвалідністю, а й тих, хто має інші особливості розвитку, що потребують адаптації освітнього процесу (Сіньова, 2024, с. 89). Під час вивчення цього питання мене зацікавило, що в багатьох європейських країнах взагалі відмовляються від терміну «інвалідність» у контексті освіти, зосереджуючись натомість на поняттях «особливі освітні

потреби» або «додаткова підтримка у навчанні». На нашу думку, такий підхід має свої переваги, оскільки він дозволяє уникнути стигматизації дітей з інвалідністю і зосередитися на створенні інклюзивного освітнього середовища, яке враховує різноманітні потреби всіх учнів. Водночас, я розумію, що термін «дитина з інвалідністю» має юридичне значення і пов'язаний з системою соціального захисту, тому повністю відмовитися від нього було б нераціонально. Оптимальним рішенням, на мій погляд, є чітке розмежування цих понять та використання їх у відповідних контекстах.

Важливим аспектом розуміння інвалідності є визнання її як частини людського різноманіття та варіанту норми, а не відхилення. Такий підхід, що базується на принципах інклюзії та поваги до гідності кожної особи, створює підґрунтя для формування інклюзивного суспільства, в якому кожна людина, незалежно від особливостей розвитку, має можливості для повноцінної участі в усіх сферах життя (Мельник, 2023, с. 76). Ця ідея є особливо близькою для мене, оскільки вона відображає глибоку філософську позицію щодо цінності кожної людини та цінності різноманіття.

Крім соціальної моделі, в сучасному науковому дискурсі представлені й інші підходи до розуміння інвалідності. Культурна модель розглядає інвалідність як частину культурної ідентичності та особливий досвід, що має власну цінність. Правозахисна модель фокусується на забезпеченні рівності прав та можливостей для осіб з інвалідністю. Біопсихосоціальна модель, що лежить в основі Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ), інтегрує біологічні, психологічні та соціальні аспекти інвалідності (Кравченко, 2023, с. 58). Серед цих моделей найбільш перспективною мені видається біопсихосоціальна модель, оскільки вона дозволяє інтегрувати різні аспекти інвалідності та уникнути однобічності, яка характерна для деяких інших підходів. Медична модель зосереджується виключно на фізичних аспектах, ігноруючи соціальний контекст; соціальна модель, навпаки, може недооцінювати важливість медичної реабілітації та лікування. Біопсихосоціальна модель, натомість, визнає важливість як

біологічних факторів (стан здоров'я, функціональні обмеження), так і психологічних (особистісні характеристики, копінг-стратегії) та соціальних (доступність середовища, ставлення суспільства) аспектів інвалідності. Такий інтегративний підхід, на нашу думку, є найбільш адекватним для розуміння складного феномену інвалідності.

Імплементация Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю в українське законодавство сприяла суттєвій трансформації термінології та підходів до розуміння інвалідності. Зокрема, відбувся перехід від терміну «інвалід» до терміну «особа з інвалідністю», що підкреслює первинність особистості, а не її функціональних обмежень. Така зміна термінології відображає загальну тенденцію до гуманізації ставлення суспільства до осіб з інвалідністю та визнання їх рівноправними членами суспільства (Бурлака, 2023, с. 169). Я погоджуюся з тим, що мова, яку ми використовуємо, має величезне значення для формування суспільного сприйняття. Термін «інвалід» (від латинського «invalidus» - «слабкий», «безсилий») має негативну конотацію і зосереджується на обмеженнях людини. Натомість термін «особа з інвалідністю» підкреслює, що людина насамперед є особистістю, а інвалідність - це лише одна з її характеристик, а не визначальна риса.

Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року визначає безбар'єрність як комплексний підхід, який розуміється не лише як відсутність фізичних бар'єрів, але й як усунення інституційних, інформаційних, економічних, психологічних бар'єрів, що обмежують можливості осіб з інвалідністю (Міністерство соціальної політики України, 2023). Така концепція безбар'єрності відображає еволюцію розуміння інвалідності від медичної до соціальної моделі. Ми вважаємо, що ця Стратегія є важливим кроком у розвитку інклюзивного суспільства в Україні. Особливо цінним у ній є те, що вона розглядає безбар'єрність не лише в контексті архітектурної доступності, але й з точки зору усунення різноманітних бар'єрів, які перешкоджають повноцінній участі людей з інвалідністю в суспільному житті. Разом з тим, я розумію, що реалізація цієї Стратегії потребує не лише

політичної волі та фінансових ресурсів, але й зміни суспільних установок та стереотипів щодо інвалідності. Це довготривалий процес, який потребує активної участі всіх заінтересованих сторін - держави, громадських організацій, бізнесу, освітніх та медичних закладів, засобів масової інформації та суспільства в цілому.

Отже, аналіз понять «соціальна підтримка» та «інвалідність» у сучасному науковому дискурсі дозволяє зробити такі висновки: Поняття «соціальна підтримка» має міждисциплінарний характер і трактується як комплекс заходів, спрямованих на подолання або пом'якшення складних життєвих обставин особи чи сім'ї, що реалізуються через систему соціальних, правових, економічних, психологічних механізмів. Соціальна підтримка сімей з дітьми з інвалідністю включає матеріальну, психологічну, інформаційну, реабілітаційну складові, а її ефективність залежить від координації зусиль різних суб'єктів та індивідуалізації підходу до кожної сім'ї. Концепт інвалідності еволюціонував від медичної моделі, що трактувала інвалідність як патологію, до соціальної моделі, яка розглядає її як результат взаємодії функціональних обмежень особи із соціальними бар'єрами. Сучасне розуміння інвалідності базується на принципах інклюзії, рівності прав та можливостей, поваги до гідності кожної особи. Удосконалення системи соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю потребує розвитку комплексного підходу, який враховує всі аспекти їхніх потреб, створення доступного та інклюзивного середовища, забезпечення координації зусиль різних суб'єктів соціальної підтримки, розвитку інноваційних практик та технологій соціальної роботи. Формування інклюзивного суспільства, в якому кожна людина, незалежно від особливостей розвитку, має можливості для повноцінної участі в усіх сферах життя, є стратегічним напрямком розвитку соціальної політики України та відповідає міжнародним стандартам у сфері прав людини

1.2 Правові основи соціальної підтримки в Україні та міжнародний контекст

Соціальна підтримка як напрям соціальної політики держави має власне правове підґрунтя, яке спирається як на національну нормативно-правову базу, так і на міжнародні стандарти та принципи. Це особливо важливо в контексті європейської інтеграції України, що вимагає гармонізації українського законодавства з міжнародними та європейськими стандартами щодо забезпечення соціальних прав громадян.

Міжнародно-правові стандарти соціальної підтримки становлять систему принципів і норм, які визначають мінімальні вимоги до національних систем соціального захисту та підтримки вразливих категорій населення. Ці стандарти є відображенням глобального консенсусу щодо базових соціальних прав людини та виступають орієнтиром для національних законодавств.

Одним із фундаментальних міжнародних документів, що встановлює стандарти соціальної підтримки, є Загальна декларація прав людини, яка у статті 25 закріплює право кожної людини на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї. У статті 22 Декларації безпосередньо йдеться про право кожної людини на соціальне забезпечення, а також на здійснення необхідних для підтримання її гідності та вільного розвитку особи прав в економічній, соціальній і культурній сферах за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва (Чеховська, 2022, с. 109).

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року розвиває ці положення, зобов'язуючи держави-учасниці вживати заходів для того, щоб забезпечити право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування та достатній життєвий рівень. Стаття 11 Пакту визнає право кожного на достатній життєвий рівень для нього самого та його сім'ї, включаючи достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя. Пакт також визнає право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я та встановлює обов'язок держав вживати заходів для повного здійснення цього права (Бурлака, 2023, с. 168).

Особливе значення для формування правових основ соціальної підтримки має Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка була прийнята в 2006 році і ратифікована Україною в 2009 році. Ця Конвенція знаменує зміну парадигми у ставленні до осіб з інвалідністю, переходячи від медичної до соціальної моделі інвалідності. Вона зобов'язує держави-учасниці забезпечувати та заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності (Марценюк, 2024, с. 103).

У статті 28 Конвенції закріплено право осіб з інвалідністю на достатній життєвий рівень та соціальний захист, що передбачає доступ до програм соціального захисту, стратегій скорочення бідності, державної допомоги для покриття витрат, пов'язаних з інвалідністю, програм соціального житла та програм виходу на пенсію. Важливо зазначити, що Конвенція особливу увагу приділяє питанню доступності, яке стосується не лише фізичного середовища, але й доступу до інформації, послуг, у тому числі соціальних (Марценюк, 2024, с. 104).

Значний внесок у формування міжнародних стандартів соціальної підтримки зробили також конвенції Міжнародної організації праці, зокрема Конвенція МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1952 р.), яка встановлює мінімальні стандарти для дев'яти галузей соціального забезпечення: медичне обслуговування, допомога у зв'язку з хворобою, допомога по безробіттю, допомога по старості, допомога у зв'язку з трудовим каліцтвом, родинна допомога, допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, допомога по інвалідності та допомога у зв'язку з втратою годувальника (Бурлака, 2023, с. 169).

У європейському контексті важливим документом є Європейська соціальна хартія (переглянута), яка була ратифікована Україною в 2006 році. Хартія закріплює право на соціальну допомогу для тих, хто не має достатніх ресурсів, право на соціальне забезпечення, право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист, право осіб з інвалідністю на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства (Карпенко, 2023, с. 58).

Варто відзначити, що у зв'язку з глобальними викликами міжнародні організації розробляють нові ініціативи у сфері соціального захисту та підтримки. Так, у 2012 році Міжнародна організація праці прийняла Рекомендацію № 202 щодо національних мінімальних рівнів соціального захисту, яка закликає країни встановити мінімальні гарантії соціального захисту, що забезпечують доступ до основних медичних послуг та базового доходу для всіх протягом життєвого циклу (Бурлака, 2023, с. 170).

Цілі сталого розвитку ООН на період до 2030 року також містять положення щодо соціальної підтримки, зокрема Ціль 1 «Подолання бідності у всіх її формах» передбачає впровадження на національному рівні відповідних систем соціального захисту для всіх, включаючи мінімальні рівні, та забезпечення до 2030 року значного охоплення бідних і вразливих верств населення (Карпенко, 2023, с. 59).

Правові основи соціальної підтримки в Україні ґрунтуються на положеннях Конституції України, яка у статті 46 гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Згідно з Конституцією, це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, а також створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними (Кравченко, 2023, с. 71).

Базовим законодавчим актом у сфері соціальної підтримки є Закон України «Про соціальні послуги», прийнятий у новій редакції в 2019 році, який визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах (Верховна Рада України, 2023).

Закон вводить поняття «базових соціальних послуг», які мають надаватися за рахунок бюджетних коштів і бути доступними для всіх осіб, які перебувають

у складних життєвих обставинах. До базових соціальних послуг належать: догляд вдома, денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; надання притулку; екстрене (кризове) втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво (медіація); соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; супровід під час інклюзивного навчання; інформування (Верховна Рада України, 2023).

Важливим аспектом правового регулювання соціальної підтримки є встановлення Законом механізму виявлення осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, та оцінки їхніх потреб. Закон також визначає повноваження центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері надання соціальних послуг, встановлює вимоги до надавачів соціальних послуг, передбачає моніторинг та оцінку якості соціальних послуг (Лісовець, 2022, с. 17).

У контексті соціальної підтримки вразливих категорій населення, зокрема осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, важливу роль відіграє Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Цей Закон визначає основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями та інтересами (Верховна Рада України, 2022).

Згідно з Законом, соціальний захист осіб з інвалідністю є системою заходів, спрямованих на створення правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їх потреб

у збереженні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посильній трудовій та громадській діяльності. При цьому держава зобов'язується забезпечувати виконання індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю, яка визначає види, форми, обсяги необхідних заходів з медичної, психолого-педагогічної, фізичної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної, побутової і соціальної реабілітації (Верховна Рада України, 2022).

Окремим правовим актом регулюються питання державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» встановлює порядок призначення та виплати державної соціальної допомоги, а також надбавок на догляд (Верховна Рада України, 2022).

Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2024 № 145 «Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю» конкретизує умови та механізм надання такої допомоги. Згідно з цим Порядком, державна соціальна допомога на дітей з інвалідністю надається у розмірі, що залежить від прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку, а також передбачаються надбавки на догляд, які призначаються одному з батьків, усиновлювачів, опікуну, піклувальнику, які не працюють і фактично здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю (Верховна Рада України, 2024).

У 2023 році було затверджено Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю», яка визначає механізм організації надання соціальних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, спрямованих на профілактику, подолання або мінімізацію негативних наслідків таких обставин (Кабінет Міністрів України, 2023).

Важливим аспектом соціальної підтримки осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю є забезпечення їх технічними та іншими засобами реабілітації. Ці питання регулюються Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами

реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю» від 14.04.2023 № 321, яка визначає механізм безоплатного забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації (Кабінет Міністрів України, 2023).

Процес європейської інтеграції України передбачає гармонізацію національного законодавства з нормами та стандартами Європейського Союзу, що має суттєвий вплив на розвиток правових основ соціальної підтримки. Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить положення щодо посилення діалогу та співробітництва у сфері соціальної політики, зокрема з метою покращення якості життя, боротьби з бідністю та соціальним відчуженням, підвищення рівня соціального захисту та модернізації систем соціального захисту (Карпенко, 2023, с. 60).

У контексті імплементації Угоди про асоціацію та адаптації українського законодавства до стандартів ЄС була розроблена Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. Метою Стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики (Міністерство соціальної політики України, 2023).

Важливим кроком у процесі імплементації міжнародних стандартів стало затвердження Державної цільової соціальної програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року. Програма спрямована на формування політики щодо забезпечення прав і задоволення потреб осіб з інвалідністю згідно з міжнародними зобов'язаннями України та Цілями сталого розвитку до 2030 року і передбачає комплекс заходів, спрямованих на створення доступного середовища, забезпечення рівного

доступу до освіти, охорони здоров'я, праці, соціального захисту, культури, відпочинку, спорту тощо (Міністерство соціальної політики України, 2023).

Одним із важливих аспектів розвитку правових основ соціальної підтримки в Україні є впровадження концепції деінституціалізації та переходу від інституційного догляду до догляду на рівні громади. У цьому контексті була прийнята Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, яка передбачає розвиток системи соціальних послуг на рівні громади, які б відповідали потребам дітей та сімей, а також реформування існуючих інтернатних закладів (Карпенко, 2023, с. 61).

Процес децентралізації влади в Україні також має значний вплив на правові основи соціальної підтримки. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями щодо надання соціальних послуг та соціальної підтримки на рівні громади. Реформа децентралізації передбачає передачу повноважень щодо організації та фінансування соціальних послуг з державного рівня на рівень органів місцевого самоврядування, що має сприяти більш ефективному задоволенню потреб мешканців громад (Ткачук, 2022, с. 46).

У контексті децентралізації та розвитку соціальних послуг на рівні громади важливу роль відіграє Закон України «Про соціальні послуги», який встановлює повноваження органів місцевого самоврядування щодо організації надання соціальних послуг, визначення потреб населення у соціальних послугах, інформування населення про перелік соціальних послуг, забезпечення підвищення професійної компетентності працівників надавачів соціальних послуг, забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг та органів, установ, закладів, фізичних осіб-підприємців, які в межах своєї компетенції надають допомогу вразливим групам населення (Лісовець, 2022, с. 18).

Особливої уваги в контексті правових основ соціальної підтримки заслуговують питання, пов'язані з підтримкою сімей, які виховують дітей з інвалідністю. Ця категорія сімей потребує комплексної підтримки, яка включає не лише матеріальну допомогу, але й широкий спектр соціальних послуг,

спрямованих на забезпечення інтеграції дитини з інвалідністю в суспільство та підтримку її сім'ї.

Правові основи соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні формуються на основі загальних принципів соціального захисту та спеціальних норм, які враховують особливі потреби цієї категорії сімей. Важливим джерелом правового регулювання у цій сфері є Конвенція ООН про права дитини, яка у статті 23 визнає право дитини з інвалідністю на особливе піклування та закликає держави-учасниці забезпечувати таким дітям допомогу, яка по можливості надається безоплатно з урахуванням фінансових ресурсів батьків або інших осіб, які забезпечують догляд за дитиною (Сіньова, 2024, с. 89).

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю також містить положення щодо прав дітей з інвалідністю, зокрема стаття 7 Конвенції зобов'язує держави-учасниці вживати всіх необхідних заходів для забезпечення повного здійснення дітьми з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод нарівні з іншими дітьми. При цьому в усіх діях щодо дітей з інвалідністю першочергова увага приділяється вищим інтересам дитини (Чеховська, 2022, с. 111).

У національному законодавстві України правові основи соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю встановлюються рядом законодавчих та нормативно-правових актів. Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і встановлює основні засади державної політики у цій сфері. Закон містить окрему статтю, присвячену правам дітей з інвалідністю та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку, яка гарантує їм право на особливе піклування, можливість отримувати освіту, лікування, соціальну реабілітацію та повноцінне життя в умовах, які забезпечують їхню гідність, сприяють впевненості в собі та полегшують їхню активну участь у суспільному житті (Сіньова, 2024, с. 90).

Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» регулює питання матеріальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю. Цей Закон встановлює право на

державну соціальну допомогу дітям з інвалідністю віком до 18 років, а також надбавки на догляд за дитиною з інвалідністю. Розмір державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю віком до 18 років визначається у відсотках від прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку і складає для дітей з інвалідністю підгрупи А віком до 6 років - 200 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, віком від 6 до 18 років - 200 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років; для інших дітей з інвалідністю віком до 6 років - 150 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, віком від 6 до 18 років - 150 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років (Верховна Рада України, 2022).

Закон також передбачає надбавки на догляд, які встановлюються в таких розмірах: для дітей з інвалідністю підгрупи А віком до 6 років - 150 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, віком від 6 до 18 років - 150 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років; для інших дітей з інвалідністю віком до 6 років - 30 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, віком від 6 до 18 років - 30 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років (Верховна Рада України, 2022).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю» конкретизує механізм надання такої допомоги, включаючи процедуру звернення за допомогою, перелік необхідних документів, порядок призначення та виплати допомоги (Верховна Рада України, 2024).

Таблиця 1.2.1

Соціальна підтримка осіб з інвалідністю в Україні

Тип соціальної підтримки	Правове регулювання	Основні положення
Державна соціальна допомога	Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з	Встановлює право на державну

Тип соціальної підтримки	Правове регулювання	Основні положення
	інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю»	соціальну допомогу та надбавки на догляд
Пенсія по інвалідності	Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	Регулює питання призначення та виплати пенсії по інвалідності
Соціальні послуги	Закон України «Про соціальні послуги»	Визначає перелік, умови та порядок надання соціальних послуг
Технічні засоби реабілітації	Постанова КМУ «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю»	Встановлює механізм безоплатного забезпечення технічними засобами реабілітації
Освітні послуги	Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту»	Регулює питання інклюзивної освіти та створення інклюзивного освітнього середовища
Медичні послуги	Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»	Визначає перелік медичних послуг, які надаються за рахунок коштів державного бюджету

Тип соціальної підтримки	Правове регулювання	Основні положення
Реабілітаційні послуги	Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»	Встановлює право на комплексну реабілітацію та визначає умови її надання
Транспортні пільги	Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»	Передбачає право на безплатний проїзд у громадському транспорті та інші транспортні пільги
Житлово-комунальні пільги	Закон України «Про житлово-комунальні послуги», Житловий кодекс України	Встановлює пільги щодо оплати житлово-комунальних послуг
Податкові пільги	Податковий кодекс України	Передбачає податкову соціальну пільгу

Важливим аспектом соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю є забезпечення їх спеціальними соціальними послугами. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», діти з інвалідністю належать до вразливих груп населення, які мають право на отримання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів. Серед базових соціальних послуг, які особливо важливі для сімей, що виховують дітей з інвалідністю, можна виділити послуги раннього втручання, денного догляду, соціальної реабілітації, супроводу під час інклюзивного навчання, соціальної адаптації та інтеграції.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю»

визначає механізм організації надання таких послуг, включаючи процедуру оцінки потреб сім'ї та дитини, розробку індивідуального плану надання соціальних послуг, моніторинг та оцінку ефективності наданих послуг. Важливо зазначити, що цей Порядок передбачає комплексний підхід до надання соціальних послуг, який враховує індивідуальні потреби кожної дитини та її сім'ї.

Отже, правові основи соціальної підтримки в Україні, зокрема підтримки сімей з дітьми з інвалідністю, формуються на основі міжнародних стандартів та національного законодавства. Аналіз нормативно-правової бази свідчить про поступовий рух України до впровадження європейських стандартів у сфері соціального захисту та підтримки вразливих категорій населення.

Система соціальної підтримки в Україні включає як матеріальну допомогу (державні соціальні допомоги, надбавки на догляд), так і широкий спектр соціальних послуг, спрямованих на забезпечення інтеграції дітей з інвалідністю в суспільство та підтримку їхніх сімей. Важливим трендом розвитку правових основ соціальної підтримки є децентралізація, деінституціалізація та розвиток соціальних послуг на рівні громади.

Незважаючи на значний прогрес у формуванні правового підґрунтя соціальної підтримки, залишаються певні виклики, зокрема необхідність подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, забезпечення ефективної імплементації прийнятих норм, розвиток інклюзивного середовища та забезпечення доступності соціальних послуг для всіх, хто їх потребує.

Подальший розвиток правових основ соціальної підтримки в Україні має відбуватися з урахуванням кращих міжнародних практик, принципів соціальної справедливості та людиноцентричного підходу, що дозволить забезпечити ефективний соціальний захист усіх вразливих категорій населення, включаючи сім'ї з дітьми з інвалідністю.

1.3 Основні типи і форми соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю

Соціальна підтримка сімей, які виховують дітей з інвалідністю, є комплексним явищем та важливою складовою соціальної політики будь-якої розвиненої держави. Процес соціальної інтеграції таких сімей вимагає системного підходу та впровадження різноманітних механізмів підтримки. Варто зазначити, що складність цього питання полягає не лише в наданні матеріальної допомоги, але й у реалізації соціальної, психологічної, медичної, освітньої, правової підтримки, що дозволить родинам не лише вирішити нагальні проблеми, але й набути необхідних ресурсів для повноцінного функціонування в суспільстві. Аналізуючи спектр соціальної підтримки, слід відзначити, що її метою є не лише забезпечення базових потреб дитини з інвалідністю, але й створення умов для її гармонійного розвитку, самореалізації та соціальної адаптації (Іванов, 2023).

Дослідження сучасних підходів до соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю дозволяє виокремити основні її типи, серед яких: економічна, соціально-побутова, соціально-психологічна, правова, медико-соціальна та інформаційна підтримка. Кожен із зазначених типів має свої особливості та спрямований на задоволення специфічних потреб сімей, але лише в комплексі вони здатні забезпечити ефективну підтримку та сприяти покращенню якості життя дітей з інвалідністю та їхніх сімей. Особливої уваги заслуговує питання індивідуального підходу, оскільки кожна сім'я, що виховує дитину з інвалідністю, має свої унікальні потреби та виклики, які вимагають відповідних форм підтримки (Петренко, 2022).

Економічна підтримка є одним із найважливіших типів соціальної допомоги сім'ям з дітьми з інвалідністю, оскільки забезпечує матеріальну основу для задоволення базових потреб дитини. До форм економічної підтримки належать грошові виплати, пенсії, матеріальна допомога, компенсації, пільги, субсидії. Зокрема, відповідно до законодавства багатьох країн, передбачено виплату державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю, а також надбавки на догляд за ними. Важливим аспектом є диференціація розміру допомоги залежно від ступеня обмеження життєдіяльності дитини, що дозволяє

враховувати індивідуальні потреби кожної родини. На нашу думку, економічна підтримка є фундаментом для реалізації інших типів соціальної допомоги, оскільки створює матеріальні передумови для забезпечення належного рівня життя дитини з інвалідністю та її сім'ї (Коваленко, 2021).

Соціально-побутова підтримка спрямована на покращення умов проживання та створення комфортного середовища для дитини з інвалідністю. Форми такої підтримки включають адаптацію житла, забезпечення технічними засобами реабілітації, організацію соціального обслуговування вдома, допомогу в побуті. Важливим аспектом соціально-побутової підтримки є створення безбар'єрного середовища, що передбачає не лише фізичну доступність об'єктів соціальної інфраструктури, але й забезпечення можливості повноцінної участі дитини в різних сферах життя. Особливої уваги заслуговує забезпечення спеціальним обладнанням та технічними засобами, які компенсують обмеження життєдіяльності та сприяють більшій самостійності дитини. Вважаємо, що саме через покращення соціально-побутових умов можна суттєво підвищити якість життя сімей з дітьми з інвалідністю та створити передумови для їхньої повноцінної соціальної інтеграції (Марченко, 2022).

Соціально-психологічна підтримка є невід'ємною складовою системи допомоги сім'ям з дітьми з інвалідністю та спрямована на подолання психологічних проблем, пов'язаних з народженням та вихованням дитини з особливими потребами. Форми такої підтримки включають психологічне консультивання, психотерапію, тренінги, групи взаємодопомоги, розвиток мережі соціальних контактів. Ключовим аспектом соціально-психологічної підтримки є забезпечення емоційного благополуччя всіх членів сім'ї, формування позитивного ставлення до ситуації, розвиток навичок ефективної комунікації та вирішення конфліктів. Особливої уваги потребує робота з батьками, спрямована на прийняття особливостей дитини, подолання стресу та запобігання емоційному вигоранню. На моє переконання, соціально-психологічна підтримка створює основу для емоційної стійкості сім'ї та її

здатності ефективно функціонувати, незважаючи на складні життєві обставини (Сидоренко, 2023).

Правова підтримка передбачає надання юридичних консультацій, допомогу в оформленні документів, захист прав та інтересів дітей з інвалідністю та їхніх сімей. Форми правової підтримки включають інформування про законодавчі акти та нормативні документи, супровід у судових процесах, сприяння в отриманні належних пільг та послуг. Важливим аспектом є підвищення правової грамотності батьків, що дозволяє їм ефективно відстоювати інтереси своїх дітей. Особливої уваги заслуговує питання захисту прав дітей з інвалідністю на освіту, медичну допомогу, соціальну інтеграцію та участь у суспільному житті. Вважаємо, що правова підтримка є потужним інструментом подолання дискримінації та забезпечення рівних можливостей для дітей з інвалідністю (Луценко, 2021).

Медико-соціальна підтримка спрямована на забезпечення доступу до якісних медичних послуг, реабілітаційних програм та заходів з відновлення здоров'я. Форми такої підтримки включають медичне обслуговування, реабілітацію, санаторно-курортне лікування, забезпечення ліками та медичними виробами. Ключовим аспектом медико-соціальної підтримки є комплексний підхід, що передбачає поєднання медичних, психологічних, педагогічних та соціальних методів реабілітації. Особливої уваги потребує питання ранньої діагностики та втручання, що дозволяє максимально ефективно корегувати порушення розвитку та запобігати їх прогресуванню. На мій погляд, медико-соціальна підтримка є основою для підвищення функціональних можливостей дитини з інвалідністю та покращення якості її життя (Васильєв, 2022).

Інформаційна підтримка є важливою складовою системи соціальної допомоги та спрямована на забезпечення доступу до актуальної та достовірної інформації про права, пільги, послуги та ресурси. Форми інформаційної підтримки включають консультування, просвітницькі програми, створення інформаційних матеріалів, проведення тематичних заходів. Ключовим аспектом є підвищення обізнаності батьків щодо особливостей розвитку та виховання

дітей з інвалідністю, методів навчання та реабілітації. Особливої уваги заслуговує питання доступності інформації, що передбачає використання різних каналів комунікації та форматів подання матеріалу. Ми вважаємо, що інформаційна підтримка є фундаментом для прийняття обґрунтованих рішень та активної участі сім'ї в процесі реабілітації та соціальної інтеграції дитини з інвалідністю (Коваль, 2023).

Освітня підтримка спрямована на забезпечення доступу до якісної освіти та розвиток потенціалу дитини з інвалідністю. Форми освітньої підтримки включають інклюзивне навчання, спеціальну освіту, індивідуальні програми розвитку, адаптацію навчальних матеріалів та методів викладання. Ключовим аспектом є створення інклюзивного освітнього середовища, що передбачає не лише фізичну доступність навчальних закладів, але й психологічну готовність педагогів та учнів до взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами. Особливої уваги потребує питання професійної підготовки та профорієнтації, що дозволяє створити передумови для майбутньої трудової діяльності та самореалізації особи з інвалідністю. На нашу думку, освітня підтримка є ключем до розвитку особистості дитини з інвалідністю, реалізації її потенціалу та успішної соціальної інтеграції (Семенова, 2021).

В контексті соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю варто відзначити, що воно є комплексною системою заходів, спрямованих на задоволення потреб у матеріальному забезпеченні, послугах та пільгах. Соціальне забезпечення включає такі елементи, як пенсійне забезпечення, соціальне страхування, соціальну допомогу, соціальне обслуговування, пільги та компенсації. Важливим аспектом є диференційований підхід, що враховує індивідуальні потреби кожної сім'ї та дитини. Особливої уваги заслуговує питання доступності соціального забезпечення, що передбачає спрощення процедур отримання допомоги та послуг. Я переконана, що ефективна система соціального забезпечення є основою для гідного життя сімей з дітьми з інвалідністю та їхньої повноцінної участі в суспільному житті (Зайцева, 2022).

Важливим аспектом соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю є залучення громадських організацій та волонтерів, які доповнюють державну систему допомоги та часто є більш гнучкими у вирішенні нагальних проблем. Форми такої підтримки включають реалізацію соціальних проєктів, благодійну допомогу, організацію дозвілля, створення груп взаємодопомоги. Ключовим аспектом є партнерство державних структур, громадських організацій та сімей, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем та задоволення потреб. Особливої уваги заслуговує розвиток волонтерського руху, що сприяє формуванню інклюзивної культури в суспільстві та подоланню стигматизації людей з інвалідністю. Ми вважаємо, що громадські ініціативи є потужним ресурсом для впровадження інноваційних практик та підвищення якості життя сімей з дітьми з інвалідністю (Мельник, 2023).

Таким чином, аналіз основних типів і форм соціальної підтримки для сімей з дітьми з інвалідністю дозволяє зробити висновок, що ефективна система допомоги має бути комплексною, гнучкою та орієнтованою на індивідуальні потреби кожної сім'ї. Економічна, соціально-побутова, соціально-психологічна, правова, медико-соціальна, інформаційна та освітня підтримка, а також соціальне забезпечення та залучення громадських організацій створюють міцний фундамент для повноцінного функціонування сімей з дітьми з інвалідністю в суспільстві. Важливими принципами організації соціальної підтримки є доступність, своєчасність, адресність та комплексність. Лише за умови реалізації цих принципів та ефективної взаємодії всіх суб'єктів соціальної роботи можна досягти значного покращення якості життя дітей з інвалідністю та їхніх сімей, забезпечити їхню повноцінну соціальну інтеграцію та реалізацію потенціалу.

Висновки до I розділу

Проведений аналіз правових основ та типів соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю в Україні дозволяє зробити наступні висновки.

Система соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю в Україні формується на основі міжнародних стандартів та національного законодавства, демонструючи поступовий рух до впровадження європейських підходів у сфері

соціального захисту вразливих категорій населення. Важливими тенденціями розвитку правової бази є децентралізація, деінституціалізація та посилення ролі громад у сфері соціального забезпечення, що сприяє підвищенню його ефективності.

Соціальне забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю функціонує як комплексна система заходів, спрямованих на задоволення потреб у матеріальному забезпеченні, послугах та пільгах. Воно включає такі елементи як пенсійне забезпечення, соціальне страхування, соціальну допомогу, соціальне обслуговування, пільги та компенсації, що в сукупності створюють основу для гідного життя цієї категорії населення.

Економічна складова соціального забезпечення реалізується через систему грошових виплат, пенсій, компенсацій та пільг, які диференціюються залежно від ступеня обмеження життєдіяльності дитини. Важливим аспектом є впровадження адресного підходу, що дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожної сім'ї та оптимізувати використання бюджетних коштів.

Державні соціальні допомоги та надбавки на догляд становлять суттєву частину системи соціального забезпечення, забезпечуючи регулярну матеріальну підтримку сімей з дітьми з інвалідністю. Система пільг та компенсацій доповнює грошові виплати, надаючи можливості для економії сімейного бюджету та спрощення доступу до необхідних товарів і послуг.

Медико-соціальне забезпечення, що включає безоплатне медичне обслуговування, забезпечення ліками та медичними виробами, санаторно-курортне лікування, є важливою складовою системи підтримки, спрямованою на збереження та відновлення здоров'я дітей з інвалідністю. Особливого значення набуває забезпечення доступності реабілітаційних послуг та технічних засобів реабілітації, що сприяє компенсації обмежень життєдіяльності та підвищенню рівня самостійності дітей.

Соціально-побутове забезпечення через створення безбар'єрного середовища, адаптацію житла, забезпечення спеціальним обладнанням суттєво впливає на якість життя сімей та їхню соціальну інтеграцію. Забезпечення

доступності об'єктів соціальної інфраструктури створює можливості для повноцінної участі дітей з інвалідністю в різних сферах суспільного життя.

Освітнє забезпечення через доступ до інклюзивної освіти, спеціальні навчальні програми та засоби навчання закладає основи для майбутньої самореалізації дітей з інвалідністю. Важливим аспектом є забезпечення доступності професійної освіти та подальшого працевлаштування, що сприяє економічній незалежності осіб з інвалідністю.

Доступність послуг у системі соціального забезпечення передбачає спрощення процедур отримання допомоги, пільг та компенсацій, що залишається актуальним викликом в умовах реформування системи соціального захисту в Україні. Впровадження електронних сервісів та принципу "єдиного вікна" дозволяє оптимізувати взаємодію між державою та отримувачами соціального забезпечення.

Залучення громадських організацій до сфери соціального забезпечення через систему соціального замовлення дозволяє розширити спектр доступних послуг та підвищити їх якість. Партнерство державних структур, громадських організацій та приватного сектору створює синергетичний ефект у вирішенні проблем сімей з дітьми з інвалідністю.

Попри значний прогрес у розвитку системи соціального забезпечення, залишаються виклики, зокрема необхідність подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, підвищення рівня матеріального забезпечення, розширення мережі реабілітаційних установ та забезпечення рівного доступу до соціальних послуг незалежно від місця проживання.

Ефективна система соціального забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю має ґрунтуватися на принципах доступності, своєчасності, адресності та комплексності, з максимальним урахуванням індивідуальних потреб кожної сім'ї. Подальший розвиток системи соціального забезпечення має відбуватися з урахуванням кращих міжнародних практик та принципів соціальної

справедливості, з метою забезпечення гідного рівня життя сімей з дітьми з інвалідністю та їхньої повноцінної інтеграції в суспільство.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ В УКРАЇНІ

2.1. Огляд державних програм підтримки сімей з дітьми з інвалідністю.

Державна підтримка сімей з дітьми з інвалідністю є важливим компонентом соціальної політики України та відображає зобов'язання держави щодо захисту найбільш вразливих категорій населення. Такі сім'ї потребують комплексної підтримки, оскільки виховання дитини з інвалідністю супроводжується не лише підвищеними емоційними навантаженнями, але й значними фінансовими витратами на лікування, реабілітацію та спеціальні засоби догляду.

За останні роки в Україні відбулась значна трансформація підходів до розуміння інвалідності, що відобразилось у законодавчій базі. Відбувся перехід від медичної моделі інвалідності, яка розглядала її як хворобу чи порушення, до соціальної моделі, де інвалідність визначається як результат взаємодії людей з порушеннями здоров'я з бар'єрами середовища (Петренко, 2022, с. 45). Цей перехід є принциповим, оскільки він визначає спрямованість державних програм не лише на медичну допомогу, але й на створення доступного середовища та забезпечення повноцінної участі осіб з інвалідністю в суспільному житті.

Основними законодавчими актами, що регулюють державну підтримку сімей з дітьми з інвалідністю, є:

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», який визначає основні права та гарантії для осіб з інвалідністю, включаючи дітей;
2. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», що регулює матеріальне забезпечення;
3. Закон України «Про соціальні послуги», який визначає перелік соціальних послуг та порядок їх надання.

Варто зазначити, що імплементація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, ратифікованої Україною у 2009 році, стала важливим кроком у формуванні сучасної системи підтримки. Як зазначає Марценюк «Конвенція змусила переглянути не лише термінологію, але й підходи до розробки програм підтримки, де дитина з інвалідністю розглядається перш за все як суб'єкт права, а не об'єкт допомоги» (2024, с. 104),.

Система фінансової підтримки сімей з дітьми з інвалідністю включає різні види виплат та компенсацій, які регулюються Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю» від 03.02.2024 № 145.

Основним видом матеріальної підтримки є державна соціальна допомога на дитину з інвалідністю. Її розмір залежить від групи інвалідності та віку дитини. До цього виду допомоги передбачена надбавка на догляд, розмір якої також диференційований залежно від того, хто здійснює догляд та чи потребує дитина постійного стороннього догляду.

Міщик відзначає, що «незважаючи на регулярне підвищення розміру соціальної допомоги, її розмір все ще залишається недостатнім для забезпечення всіх потреб дитини з інвалідністю, особливо якщо брати до уваги необхідність придбання спеціальних засобів, ліків, оплати додаткових послуг».

Аналіз ефективності державних програм соціального захисту, проведений Ковальновою, показав, що сім'ї з дітьми з інвалідністю, особливо неповні, залишаються однією з найбільш фінансово вразливих категорій населення, незважаючи на наявні програми підтримки. Згідно з дослідженням Інституту демографії та соціальних досліджень (2023), понад 60% таких сімей оцінюють своє матеріальне становище як незадовільне, а додаткові витрати на дитину з інвалідністю становлять в середньому 40-50% сімейного бюджету.

Окрім основної допомоги, сім'ї з дітьми з інвалідністю мають право на різні компенсаційні виплати та пільги:

1. Компенсація витрат на бензин, ремонт і технічне обслуговування автомобілів для осіб з інвалідністю та на транспортне обслуговування;

2. Пільги на оплату житлово-комунальних послуг;
3. Податкові пільги для батьків, які виховують дитину з інвалідністю;
4. Додаткова відпустка для одного з батьків тривалістю 10 календарних днів.

Слід зазначити, що реалізація права на пільги часто ускладнюється бюрократичними перепонами та недостатньою інформованістю сімей. За результатами дослідження Бюро соціальних досліджень (2022), лише 37% сімей з дітьми з інвалідністю повністю реалізують своє право на отримання всіх належних їм пільг та компенсацій.

Програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю»²

Особливої уваги заслуговує Державна цільова соціальна програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року, затверджена Міністерством соціальної політики України у 2023 році. Ця програма представляє собою комплексний підхід до забезпечення прав осіб з інвалідністю, включаючи дітей.

Програма включає такі напрями:

- Забезпечення рівних можливостей та недискримінації;
- Формування інклюзивного освітнього середовища;
- Створення доступного фізичного середовища;
- Доступ до інформації та комунікацій;
- Залучення до культурного життя та спорту.

Карпенко зазначає «Національний план дій є важливим кроком до системного вирішення проблем дітей з інвалідністю, оскільки він передбачає не лише заходи соціального захисту, але й створення умов для їхньої повноцінної інтеграції в суспільство». Водночас, дослідниця вказує на недостатнє фінансування програми, що ставить під сумнів можливість повного досягнення поставлених цілей.

Національна стратегія створення безбар'єрного простору

У контексті реалізації прав дітей з інвалідністю важливу роль відіграє «Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», затверджена Міністерством соціальної політики України у 2023 році. Ця стратегія спрямована на забезпечення доступності фізичного середовища, транспорту, інформації та комунікацій, а також послуг для всіх категорій осіб з інвалідністю.

Стратегія передбачає:

- Адаптацію інфраструктури міст та сіл до потреб осіб з інвалідністю;
- Забезпечення доступності транспорту;
- Розвиток інклюзивної освіти;
- Доступність інформації та комунікацій;
- Формування толерантного ставлення суспільства до осіб з інвалідністю.

На нашу думку, особливо важливим аспектом цієї стратегії є її спрямованість на формування безбар'єрного середовища для дітей з інвалідністю від раннього віку, що створює умови для їх повноцінного розвитку та соціалізації. Це відповідає сучасному розумінню інвалідності як соціального феномену, а не лише медичного стану.

Програма медичних гарантій для дітей з інвалідністю

Окремої уваги заслуговує «Програма медичних гарантій для дітей з інвалідністю», яка регулюється Міністерством охорони здоров'я України (2023). Програма передбачає безоплатне надання медичних послуг та лікарських засобів для дітей з інвалідністю.

У рамках програми гарантується:

- Безкоштовні медичні огляди та консультації;
- Безоплатне забезпечення ліками за рецептами лікарів;
- Пріоритетне обслуговування в медичних закладах;
- Безоплатне санаторно-курортне лікування.

Нагорна зазначає, що «незважаючи на декларовану доступність медичних послуг для дітей з інвалідністю, існують проблеми з їх реалізацією, особливо в

сільській місцевості та малих містах, де відсутні спеціалізовані медичні центри та кваліфіковані спеціалісти».

Реабілітаційні програми та забезпечення технічними засобами

Важливим компонентом підтримки є програми реабілітації дітей з інвалідністю та забезпечення їх технічними засобами. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю» від 14.04.2023 № 321, діти з інвалідністю мають право на безоплатне забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації.

Кравченко відзначає, що «центри реабілітації дітей з інвалідністю відіграють важливу роль у наданні комплексної підтримки сім'ям, оскільки вони пропонують не лише реабілітаційні послуги для дітей, але й консультаційну та психологічну підтримку для батьків».

Водночас, моніторинг доступності соціальних послуг, проведений Національною Асамблеєю людей з інвалідністю України (2023), виявив нерівномірний доступ до реабілітаційних послуг в різних регіонах України. У сільській місцевості та віддалених районах доступ до спеціалізованих центрів реабілітації обмежений, що ставить сім'ї, які проживають у цих регіонах, у нерівне становище.

Важливим компонентом державної підтримки є соціальний супровід сімей з дітьми з інвалідністю, який регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю» від 21.06.2023 р. № 618.

Зверева та Кияниця зазначають «Соціальний супровід передбачає комплексний підхід до вирішення проблем сім'ї, що виховує дитину з інвалідністю, і включає не лише матеріальну підтримку, але й психологічну допомогу, консультування з правових та соціальних питань, сприяння в отриманні медичних та освітніх послуг».

На жаль, як показує практика, кадрове забезпечення соціальних служб не завжди дозволяє реалізувати цей комплексний підхід. За даними Всеукраїнської

асоціації органів місцевого самоврядування (2023), у багатьох територіальних громадах відчувається нестача кваліфікованих соціальних працівників, що негативно впливає на якість соціального супроводу.

В умовах децентралізації влади в Україні значно зросла роль територіальних громад у забезпеченні соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю. Децентралізація створила можливості для більш гнучкого підходу до вирішення проблем сімей з дітьми з інвалідністю на місцевому рівні, з урахуванням специфічних потреб та можливостей конкретної громади".

Марценюк зазначає, що «Розвиток соціальних сервісів для дітей з інвалідністю на рівні місцевого самоврядування є важливим кроком до забезпечення доступності та якості соціальних послуг, оскільки дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожної дитини та її сім'ї».

Аналіз кращих практик місцевого самоврядування, проведений Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування (2023), показав, що в громадах, де розвинена мережа соціальних послуг, спостерігається вища якість життя сімей з дітьми з інвалідністю та краща інтеграція дітей в суспільство.

За останні роки в Україні з'явилися інноваційні форми соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю. Інноваційні форми як «раннє втручання», «кризове втручання», «підтримуване проживання», «соціальне таксі», «послуга перепочинку» тощо.

Особливої уваги заслуговує програма раннього втручання, яка спрямована на ранню діагностику порушень розвитку дитини та надання комплексної допомоги сім'ї з моменту виявлення проблеми. Як зазначає Савельєва «раннє втручання є ефективним інструментом профілактики інвалідизації та мінімізації її наслідків, оскільки дозволяє максимально використати компенсаторні можливості дитячого організму та потенціал сім'ї».

Інший інноваційний підхід – послуга перепочинку, яка передбачає тимчасовий догляд за дитиною з інвалідністю поза домом або в домашніх умовах, даючи можливість батькам мати вільний час для відпочинку або

вирішення особистих справ. Ця послуга особливо важлива для запобігання емоційного вигорання батьків та збереження цілісності сім'ї.

На нашу думку, впровадження інноваційних форм соціальної підтримки є важливим кроком до розширення можливостей сімей з дітьми з інвалідністю та підвищення якості їхнього життя. Водночас, для їх ефективного функціонування необхідні не лише фінансові ресурси, але й підготовка кваліфікованих фахівців та формування відповідної інфраструктури.

Важливим аспектом функціонування системи соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю є соціальне партнерство між державними органами, громадськими організаціями та приватним сектором. Соціальне партнерство дозволяє мобілізувати ресурси різних секторів суспільства для вирішення проблем сімей з дітьми з інвалідністю та розширити спектр послуг, які їм надаються.

Важливу роль громадських організацій, які не лише надають безпосередню допомогу сім'ям з дітьми з інвалідністю, але й виступають адвокатами їхніх інтересів, сприяють формуванню інклюзивної культури в суспільстві та впливають на формування державної політики у цій сфері (Кравченко, 2023, с. 106).

Прикладом ефективного соціального партнерства є діяльність Національної Асамблеї людей з інвалідністю України (2022), яка об'єднує зусилля громадських організацій, державних установ та міжнародних партнерів для захисту прав дітей з інвалідністю та їхніх сімей.

Незважаючи на наявність різноманітних програм підтримки, система соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю в Україні стикається з низкою викликів:

1. Недостатнє фінансування програм соціального захисту;
2. Нерівномірний доступ до соціальних послуг у різних регіонах;
3. Бюрократичні перепони при отриманні допомоги;
4. Недостатня інформованість сімей про їхні права та можливості;
5. Нестача кваліфікованих фахівців для роботи з дітьми з інвалідністю.

Особливо гострими ці проблеми стали в умовах воєнного стану. Дослідження Бюро соціальних досліджень (2022) показало, що сім'ї з дітьми з інвалідністю є однією з найбільш вразливих категорій населення в умовах війни, оскільки вони стикаються з додатковими труднощами при евакуації, доступі до медичних послуг та реабілітації, а також з погіршенням матеріального становища.

Щодо перспектив розвитку системи соціального захисту, Кравченко визначає такі пріоритетні напрями:

1. Удосконалення нормативно-правової бази соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю відповідно до міжнародних стандартів;
2. Підвищення розміру соціальних виплат до рівня реальних потреб сімей;
3. Розвиток мережі соціальних послуг на рівні територіальних громад;
4. Впровадження інноваційних форм підтримки;
5. Розвиток інклюзивної освіти та безбар'єрного середовища;
6. Посилення міжсекторального партнерства у сфері соціального захисту.

На нашу думку, ключовим аспектом є зміна підходу до розробки програм підтримки – від патерналістського, де сім'ї з дітьми з інвалідністю розглядаються як пасивні отримувачі допомоги, до емансипаторського, де вони є активними учасниками процесу планування та реалізації програм. Це дозволить краще врахувати реальні потреби та можливості таких сімей та підвищити ефективність програм підтримки.

Аналіз державних програм підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні свідчить про наявність комплексної системи соціального захисту, яка включає матеріальну допомогу, пільги, соціальні та реабілітаційні послуги. За останні роки відбулась значна трансформація підходів до розуміння інвалідності та формування програм підтримки – від медичної моделі до соціальної, що відповідає міжнародним стандартам у цій сфері.

Водночас, система соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю все ще стикається з низкою викликів, які потребують системного вирішення. Особливо важливими є питання достатності фінансування, доступності послуг у

різних регіонах, подолання бюрократичних перепон та інформаційного забезпечення сімей.

Перспективними напрямками розвитку є впровадження інноваційних форм підтримки, розвиток мережі соціальних послуг на рівні територіальних громад та посилення соціального партнерства між різними секторами суспільства. Важливим є також зміна підходу до розробки програм – від патерналістського до емансипаторського, де сім'ї з дітьми з інвалідністю розглядаються як активні учасники процесу планування та реалізації програм підтримки.

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення особливої уваги потребує адаптація програм підтримки до нових викликів та потреб сімей з дітьми з інвалідністю, які стали однією з найбільш вразливих категорій населення в цей період.

2.2. Роль місцевих органів влади та неурядових організацій у забезпеченні соціальної підтримки.

Децентралізація влади в Україні суттєво вплинула на систему соціального захисту населення, зокрема на забезпечення соціальної підтримки вразливих категорій, передавши значну частину повноважень щодо організації соціальних послуг на рівень територіальних громад. У цьому контексті місцеві органи влади стають ключовими суб'єктами забезпечення соціальної підтримки, а їхня співпраця з неурядовими організаціями набуває особливого значення у формуванні ефективної системи соціального захисту.

Реформування системи соціального захисту в Україні ґрунтується на низці законодавчих актів, що регламентують роль місцевих органів влади у забезпеченні соціальної підтримки населення. Зокрема, Закон України «Про соціальні послуги» у редакції від 2023 року визначає повноваження органів місцевого самоврядування у сфері надання соціальних послуг, встановлюючи їхню відповідальність за організацію, фінансування та контроль якості соціальних послуг на місцевому рівні. Цей закон створює правову основу для розвитку системи соціальних послуг, орієнтованої на потреби громади (Верховна Рада України, 2023).

Важливим аспектом нормативно-правового регулювання є впровадження Національної стратегії створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, яка передбачає активну участь місцевих органів влади у створенні інклюзивного середовища та забезпеченні доступності соціальних послуг для всіх категорій населення. Стратегія акцентує увагу на необхідності розвитку інфраструктури соціальних послуг на рівні громад з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (Міністерство соціальної політики України, 2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю» від 21.06.2023 р. № 618 регламентує механізми взаємодії місцевих органів влади з надавачами соціальних послуг, визначає порядок фінансування та контролю якості соціальних послуг на рівні громад. Цей документ створює основу для розвитку інклюзивних соціальних сервісів, орієнтованих на потреби осіб з інвалідністю та їхніх сімей (Кабінет Міністрів України, 2023).

Місцеві органи влади відіграють вирішальну роль у плануванні, організації та наданні соціальної підтримки на рівні громад. Дослідження Ткачука А. Ф. демонструє, що в умовах децентралізації органи місцевого самоврядування виконують низку ключових функцій: визначення потреб у соціальних послугах, планування та організація їх надання, фінансування соціальних програм, моніторинг якості соціальних послуг та оцінка їхньої ефективності (Ткачук, 2022).

Важливим аспектом діяльності місцевих органів влади є розробка та впровадження місцевих програм соціальної підтримки, які враховують специфіку соціально-демографічної ситуації в громаді та потреби вразливих категорій населення. Аналіз, проведений Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування, свідчить про те, що успішні громади розробляють комплексні програми соціальної підтримки, які включають заходи з матеріальної допомоги, соціального обслуговування, психологічної підтримки та соціальної

інтеграції вразливих категорій населення (Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування, 2023).

У контексті соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю місцеві органи влади забезпечують функціонування спеціалізованих установ та закладів, які надають комплексну допомогу таким сім'ям. Центри реабілітації дітей з інвалідністю, які функціонують під керівництвом місцевих органів влади, є ключовими суб'єктами надання комплексної підтримки сім'ям, забезпечуючи доступ до медичної, психологічної, педагогічної та соціальної реабілітації (Кравченко, 2023).

Місцеві органи влади також відповідають за координацію діяльності різних суб'єктів соціальної роботи на рівні громади. Дослідження Марценюка показує, що ефективна координація дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення соціальних проблем, уникнути дублювання функцій та оптимізувати використання наявних ресурсів.

В умовах децентралізації місцеві органи влади активно впроваджують інноваційні моделі соціальної підтримки, які дозволяють підвищити ефективність використання ресурсів та покращити якість соціальних послуг. Об'єднані територіальні громади розвивають такі інноваційні практики, як створення багатофункціональних центрів соціальних послуг, впровадження моделі раннього втручання, організація мобільних соціальних служб та використання технологій дистанційного консультування (Горбата, 2023, с. 98).

Важливим напрямом інноваційної діяльності місцевих органів влади є впровадження моделі кейс-менеджменту в роботі з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах. Згідно з дослідженням Савельєвої кейс-менеджмент передбачає призначення відповідального фахівця, який координує процес надання соціальної підтримки, забезпечує комплексний підхід до вирішення проблем сім'ї та моніторить ефективність наданих послуг.

Особливої уваги заслуговують практики соціального партнерства місцевих органів влади з громадськими організаціями, бізнесом та благодійними фондами у забезпеченні соціальної підтримки. Соціальне партнерство дозволяє залучити

додаткові ресурси, розширити спектр соціальних послуг та підвищити їхню якість. Успішний досвід соціального партнерства демонструють громади, які створюють міжсекторні координаційні ради, реалізують спільні соціальні проєкти та програми, впроваджують механізми соціального замовлення (Кравченко, 2023, с. 106).

Неурядові організації є важливим елементом системи соціальної підтримки, доповнюючи діяльність державних та комунальних установ та часто пропонуючи інноваційні форми допомоги, які не забезпечуються державним сектором. Неурядові організації виконують низку важливих функцій у системі соціальної підтримки: адвокацію інтересів вразливих груп, моніторинг дотримання їхніх прав, надання безпосередньої допомоги, розробку та впровадження інноваційних соціальних технологій, підготовку кадрів для соціальної сфери (Колісник, 2023, с. 114).

Національна асамблея людей з інвалідністю України відіграє ключову роль у захисті прав дітей з інвалідністю та їхніх сімей, здійснюючи моніторинг виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, участь у розробці законодавства та державних програм, координацію діяльності місцевих організацій людей з інвалідністю. Звіт про діяльність асамблеї демонструє її вагомий внесок у формування інклюзивної політики на національному та місцевому рівнях (Національна асамблея людей з інвалідністю України, 2022).

Особливу роль у забезпеченні соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю відіграють батьківські організації та об'єднання. Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром» впроваджує програми ранньої допомоги, інклюзивної освіти, соціальної інтеграції та підготовки до самостійного життя для дітей з синдромом Дауна та їхніх сімей. Аналіз, проведений організацією, вказує на важливість розвитку системи соціальних послуг, орієнтованих на потреби сімей, що виховують дітей з синдромом Дауна, та необхідність підвищення кваліфікації фахівців, які працюють з такими сім'ями (Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром», 2023).

Іванова відзначає, що неурядові організації часто стають ініціаторами та впроваджувачами інноваційних форм соціальної підтримки, таких як програми денного догляду, групи взаємодопомоги, соціальні майстерні, програми соціального житла та підтриманого працевлаштування. Ці форми роботи згодом можуть бути інтегровані до державної системи соціальних послуг та поширені на національному рівні.

Ефективна взаємодія місцевих органів влади та неурядових організацій є ключовим фактором успішності системи соціальної підтримки на рівні громади. Дослідження Громадської спілки «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» демонструє, що така взаємодія може відбуватися у різних формах: соціальне замовлення, конкурси соціальних проєктів, спільна реалізація соціальних програм, створення координаційних рад, громадські консультації та експертиза, інформаційний обмін (Громадська спілка «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України», 2023).

Соціальне замовлення є одним із найбільш ефективних механізмів взаємодії місцевих органів влади та неурядових організацій у забезпеченні соціальної підтримки. Соціальне замовлення дозволяє громадам залучати потенціал неурядових організацій для вирішення соціальних проблем, підвищувати якість соціальних послуг та оптимізувати використання бюджетних коштів. Успішний досвід впровадження соціального замовлення демонструють громади, які розробляють чіткі процедури конкурсного відбору, забезпечують прозорість фінансування та впроваджують ефективні механізми контролю якості соціальних послуг (Карпенко, 2023, с. 62).

Важливим аспектом взаємодії місцевих органів влади та неурядових організацій є залучення останніх до процесу прийняття рішень щодо формування та реалізації соціальної політики на місцевому рівні. Благодійний фонд «Інклюзивна країна» відзначає, що ефективними механізмами такого залучення є створення громадських рад при органах місцевого самоврядування, проведення громадських слухань та консультацій, включення представників неурядових

організацій до робочих груп з розробки місцевих програм та стратегій розвитку (Благодійний фонд «Інклюзивна країна», 2024).

Незважаючи на позитивні тенденції розвитку системи соціальної підтримки на рівні місцевого самоврядування, існує низка проблем, які потребують вирішення. Дослідження Бюро соціальних досліджень вказує на такі проблеми, як недостатнє фінансування соціальних програм, нерівномірний розвиток соціальної інфраструктури в різних громадах, дефіцит кваліфікованих кадрів, недостатня координація діяльності різних суб'єктів соціальної роботи, низький рівень поінформованості населення про доступні соціальні послуги (Бюро соціальних досліджень, 2022).

Особливо гострими є проблеми забезпечення соціальної підтримки в умовах воєнного стану. Війна створила нові виклики для сімей з дітьми з інвалідністю, такі як вимушене переміщення, порушення доступу до медичних та реабілітаційних послуг, психологічні травми, втрата доходів та соціальних зв'язків. У цих умовах місцеві органи влади та неурядові організації мають адаптувати системи соціальної підтримки до нових реалій, забезпечуючи доступність критично важливих послуг та підтримку вразливих категорій населення (Романов, 2023, с. 80).

Перспективи розвитку системи соціальної підтримки на рівні місцевого самоврядування пов'язані з подальшою децентралізацією соціальних послуг, розвитком соціального партнерства, впровадженням інноваційних моделей та технологій соціальної роботи, цифровізацією соціальних послуг, розвитком професійних компетенцій фахівців соціальної сфери. Реалізація цих напрямів дозволить підвищити ефективність соціальної підтримки, забезпечити її адресність та відповідність потребам вразливих груп населення (Климчук, 2022, с. 36).

Отже, в умовах децентралізації місцеві органи влади стають ключовими суб'єктами забезпечення соціальної підтримки на рівні громад, відповідаючи за планування, організацію, фінансування та контроль якості соціальних послуг. Неурядові організації доповнюють діяльність державних та комунальних

установ, пропонуючи інноваційні форми допомоги та представляючи інтереси вразливих груп населення.

Ефективна взаємодія місцевих органів влади та неурядових організацій є запорукою успішності системи соціальної підтримки на рівні громади. Така взаємодія може відбуватися у різних формах: соціальне замовлення, конкурси соціальних проєктів, спільна реалізація соціальних програм, створення координаційних рад, громадські консультації та експертиза, інформаційний обмін.

Перспективи розвитку системи соціальної підтримки на рівні місцевого самоврядування пов'язані з подальшою децентралізацією соціальних послуг, розвитком соціального партнерства, впровадженням інноваційних моделей та технологій соціальної роботи, цифровізацією соціальних послуг, розвитком професійних компетенцій фахівців соціальної сфери.

2.3. Дослідження соціально-економічного становища сімей з дітьми з інвалідністю: емпіричний аспект.

Сучасні емпіричні дослідження соціально-економічного становища сімей з дітьми з інвалідністю в Україні демонструють системні проблеми, що потребують комплексного вирішення. Аналіз статистичних даних свідчить про суттєво нижчий рівень матеріального забезпечення таких родин порівняно із середньостатистичними показниками. Зокрема, понад 65% сімей з дітьми з інвалідністю мають доходи нижче прожиткового мінімуму, що безпосередньо впливає на якість життя та можливості реабілітації дитини (Державна служба статистики України, 2023).

Варто зазначити, що економічні виклики для таких сімей часто пов'язані з додатковими витратами на лікування, реабілітацію та спеціальні засоби. За даними досліджень, середньомісячні додаткові витрати на забезпечення потреб дитини з інвалідністю складають приблизно 40-60% від сукупного доходу родини. Такий фінансовий тягар змушує багатьох батьків відмовлятися від професійної діяльності, щоб забезпечити постійний догляд за дитиною, що лише поглиблює економічну вразливість сім'ї (Ярошенко, 2024).

Особливої гостроти набула проблема соціально-економічного забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану. Дослідження демонструють, що близько 70% таких родин стикнулися з погіршенням матеріального становища, при цьому для 35% ситуація стала критичною через втрату роботи, житла або доступу до необхідних послуг. Це свідчить про недостатню ефективність наявних механізмів соціального захисту в кризових умовах та необхідність розробки додаткових інструментів підтримки таких сімей.

Аналіз ефективності державних соціальних виплат показує їх недостатність для забезпечення базових потреб сімей з дітьми з інвалідністю. Хоча державна допомога є важливим джерелом доходу для 90% таких родин, вона покриває лише 30-40% необхідних витрат, пов'язаних з утриманням та реабілітацією дитини. Це змушує шукати додаткові джерела фінансування, часто звертаючись до благодійних організацій та волонтерів (Сахно, 2022).

На нашу думку, особливу увагу слід приділити регіональним відмінностям у доступності соціальних послуг для сімей з дітьми з інвалідністю. Емпіричні дослідження виявляють значну нерівномірність у забезпеченні такими послугами між міськими та сільськими територіями. Зокрема, у сільській місцевості майже 60% сімей мають обмежений доступ до спеціалізованих центрів реабілітації та медичних установ, що надають послуги дітям з інвалідністю. Це створює додаткове фінансове навантаження через необхідність регулярних поїздок до обласних чи районних центрів.

Соціологічні опитування батьків, які виховують дітей з інвалідністю, демонструють низький рівень задоволеності наявними формами соціальної підтримки. Лише 25% респондентів вважають державну допомогу достатньою, а 67% зазначають про необхідність розширення спектру послуг та збільшення фінансової підтримки. Причому найбільш затребуваними є послуги з психологічної підтримки батьків, доступу до якісної освіти для дітей та програми професійної перепідготовки для батьків (Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, 2022).

Оцінка життєвих стратегій сімей з дітьми з інвалідністю свідчить про формування різних моделей адаптації до соціально-економічних викликів. Частина сімей (близько 30%) обирає активну позицію, шукаючи додаткові можливості для заробітку та інтеграції в суспільство. Інша група (приблизно 45%) формує захисні стратегії, зосереджуючись на мінімізації витрат та економії. Решта родин часто опиняється в стані соціальної ізоляції та економічної залежності від державної допомоги (Романов, 2023).

Аналіз досліджень дозволяє стверджувати, що важливим фактором підвищення соціально-економічної стійкості сімей з дітьми з інвалідністю є їх інтеграція в місцеві громади та розвиток мереж взаємодопомоги. Сім'ї, що активно взаємодіють з громадськими організаціями та іншими батьками, демонструють вищий рівень соціального благополуччя та мають ширший доступ до різноманітних ресурсів підтримки.

Інноваційні практики соціального захисту на рівні територіальних громад показують ефективність комплексного підходу до підтримки таких родин. Досвід пілотних проєктів свідчить, що інтеграція соціальних, освітніх та медичних послуг на місцевому рівні дозволяє значно покращити якість життя сімей з дітьми з інвалідністю без суттєвого збільшення бюджетних витрат (Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування, 2023).

Таким чином, емпіричні дослідження соціально-економічного становища сімей з дітьми з інвалідністю виявляють потребу в удосконаленні системи соціального захисту шляхом збалансування фінансової підтримки та розвитку доступних якісних послуг на рівні громад, що дозволить забезпечити справжню інклюзію та підвищити якість життя таких родин.

Висновки до II розділу

Державна підтримка сімей з дітьми з інвалідністю є важливим компонентом соціальної політики України та відображає зобов'язання держави щодо захисту найбільш вразливих категорій населення. Такі сім'ї потребують комплексної підтримки, оскільки виховання дитини з інвалідністю супроводжується не лише підвищеними емоційними навантаженнями, але й

значними фінансовими витратами на лікування, реабілітацію та спеціальні засоби догляду.

За останні роки в Україні відбулась значна трансформація підходів до розуміння інвалідності, що відобразилось у законодавчій базі. Відбувся перехід від медичної моделі інвалідності, яка розглядала її як хворобу чи порушення, до соціальної моделі, де інвалідність визначається як результат взаємодії людей з порушеннями здоров'я з бар'єрами середовища (Петренко, 2022, с. 45). Цей перехід є принциповим, оскільки він визначає спрямованість державних програм не лише на медичну допомогу, але й на створення доступного середовища та забезпечення повноцінної участі осіб з інвалідністю в суспільному житті.

Основними законодавчими актами, що регулюють державну підтримку сімей з дітьми з інвалідністю, є:

4. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», який визначає основні права та гарантії для осіб з інвалідністю, включаючи дітей;
5. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», що регулює матеріальне забезпечення;
6. Закон України «Про соціальні послуги», який визначає перелік соціальних послуг та порядок їх надання.

Варто зазначити, що імплементація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, ратифікованої Україною у 2009 році, стала важливим кроком у формуванні сучасної системи підтримки. Як зазначає Марценюк «Конвенція змусила переглянути не лише термінологію, але й підходи до розробки програм підтримки, де дитина з інвалідністю розглядається перш за все як суб'єкт права, а не об'єкт допомоги» (2024, с. 104),.

Система фінансової підтримки сімей з дітьми з інвалідністю включає різні види виплат та компенсацій, які регулюються Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю» від 03.02.2024 № 145.

Основним видом матеріальної підтримки є державна соціальна допомога на дитину з інвалідністю. Її розмір залежить від групи інвалідності та віку дитини. До цього виду допомоги передбачена надбавка на догляд, розмір якої також диференційований залежно від того, хто здійснює догляд та чи потребує дитина постійного стороннього догляду.

Міщик відзначає, що «незважаючи на регулярне підвищення розміру соціальної допомоги, її розмір все ще залишається недостатнім для забезпечення всіх потреб дитини з інвалідністю, особливо якщо брати до уваги необхідність придбання спеціальних засобів, ліків, оплати додаткових послуг».

Аналіз ефективності державних програм соціального захисту, проведений Ковальновою, показав, що сім'ї з дітьми з інвалідністю, особливо неповні, залишаються однією з найбільш фінансово вразливих категорій населення, незважаючи на наявні програми підтримки. Згідно з дослідженням Інституту демографії та соціальних досліджень (2023), понад 60% таких сімей оцінюють своє матеріальне становище як незадовільне, а додаткові витрати на дитину з інвалідністю становлять в середньому 40-50% сімейного бюджету.

Окрім основної допомоги, сім'ї з дітьми з інвалідністю мають право на різні компенсаційні виплати та пільги:

5. Компенсація витрат на бензин, ремонт і технічне обслуговування автомобілів для осіб з інвалідністю та на транспортне обслуговування;
6. Пільги на оплату житлово-комунальних послуг;
7. Податкові пільги для батьків, які виховують дитину з інвалідністю;
8. Додаткова відпустка для одного з батьків тривалістю 10 календарних днів.

Слід зазначити, що реалізація права на пільги часто ускладнюється бюрократичними перепонами та недостатньою інформованістю сімей. За результатами дослідження Бюро соціальних досліджень (2022), лише 37% сімей з дітьми з інвалідністю повністю реалізують своє право на отримання всіх належних їм пільг та компенсацій.

Програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю»²

Особливої уваги заслуговує Державна цільова соціальна програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року, затверджена Міністерством соціальної політики України у 2023 році. Ця програма представляє собою комплексний підхід до забезпечення прав осіб з інвалідністю, включаючи дітей.

Програма включає такі напрями:

- Забезпечення рівних можливостей та недискримінації;
- Формування інклюзивного освітнього середовища;
- Створення доступного фізичного середовища;
- Доступ до інформації та комунікацій;
- Залучення до культурного життя та спорту.

Карпенко зазначає «Національний план дій є важливим кроком до системного вирішення проблем дітей з інвалідністю, оскільки він передбачає не лише заходи соціального захисту, але й створення умов для їхньої повноцінної інтеграції в суспільство». Водночас, дослідниця вказує на недостатнє фінансування програми, що ставить під сумнів можливість повного досягнення поставлених цілей.

Національна стратегія створення безбар'єрного простору

У контексті реалізації прав дітей з інвалідністю важливу роль відіграє «Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», затверджена Міністерством соціальної політики України у 2023 році. Ця стратегія спрямована на забезпечення доступності фізичного середовища, транспорту, інформації та комунікацій, а також послуг для всіх категорій осіб з інвалідністю.

Стратегія передбачає:

- Адаптацію інфраструктури міст та сіл до потреб осіб з інвалідністю;
- Забезпечення доступності транспорту;

- Розвиток інклюзивної освіти;
- Доступність інформації та комунікацій;
- Формування толерантного ставлення суспільства до осіб з інвалідністю.

На нашу думку, особливо важливим аспектом цієї стратегії є її спрямованість на формування безбар'єрного середовища для дітей з інвалідністю від раннього віку, що створює умови для їх повноцінного розвитку та соціалізації. Це відповідає сучасному розумінню інвалідності як соціального феномену, а не лише медичного стану.

Програма медичних гарантій для дітей з інвалідністю

Окремої уваги заслуговує «Програма медичних гарантій для дітей з інвалідністю», яка регулюється Міністерством охорони здоров'я України (2023). Програма передбачає безоплатне надання медичних послуг та лікарських засобів для дітей з інвалідністю.

У рамках програми гарантується:

- Безкоштовні медичні огляди та консультації;
- Безоплатне забезпечення ліками за рецептами лікарів;
- Пріоритетне обслуговування в медичних закладах;
- Безоплатне санаторно-курортне лікування.

Нагорна зазначає, що «незважаючи на декларовану доступність медичних послуг для дітей з інвалідністю, існують проблеми з їх реалізацією, особливо в сільській місцевості та малих містах, де відсутні спеціалізовані медичні центри та кваліфіковані спеціалісти».

Реабілітаційні програми та забезпечення технічними засобами

Важливим компонентом підтримки є програми реабілітації дітей з інвалідністю та забезпечення їх технічними засобами. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю» від 14.04.2023 № 321, діти з інвалідністю мають право на безоплатне забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації.

Кравченко відзначає, що «центри реабілітації дітей з інвалідністю відіграють важливу роль у наданні комплексної підтримки сім'ям, оскільки вони пропонують не лише реабілітаційні послуги для дітей, але й консультаційну та психологічну підтримку для батьків».

Водночас, моніторинг доступності соціальних послуг, проведений Національною Асамблеєю людей з інвалідністю України (2023), виявив нерівномірний доступ до реабілітаційних послуг в різних регіонах України. У сільській місцевості та віддалених районах доступ до спеціалізованих центрів реабілітації обмежений, що ставить сім'ї, які проживають у цих регіонах, у нерівне становище.

На нашу думку, ключовим аспектом є зміна підходу до розробки програм підтримки – від патерналістського, де сім'ї з дітьми з інвалідністю розглядаються як пасивні отримувачі допомоги, до емансипаторського, де вони є активними учасниками процесу планування та реалізації програм. Це дозволить краще врахувати реальні потреби та можливості таких сімей та підвищити ефективність програм підтримки.

Аналіз державних програм підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні свідчить про наявність комплексної системи соціального захисту, яка включає матеріальну допомогу, пільги, соціальні та реабілітаційні послуги. За останні роки відбулась значна трансформація підходів до розуміння інвалідності та формування програм підтримки – від медичної моделі до соціальної, що відповідає міжнародним стандартам у цій сфері.

Водночас, система соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю все ще стикається з низкою викликів, які потребують системного вирішення. Особливо важливими є питання достатності фінансування, доступності послуг у різних регіонах, подолання бюрократичних перепон та інформаційного забезпечення сімей.

Перспективними напрямками розвитку є впровадження інноваційних форм підтримки, розвиток мережі соціальних послуг на рівні територіальних громад та посилення соціального партнерства між різними секторами суспільства.

Важливим є також зміна підходу до розробки програм – від патерналістського до емансипаторського, де сім'ї з дітьми з інвалідністю розглядаються як активні учасники процесу планування та реалізації програм підтримки.

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення особливої уваги потребує адаптація програм підтримки до нових викликів та потреб сімей з дітьми з інвалідністю, які стали однією з найбільш вразливих категорій населення в цей період.

РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

3.1. Можливості вдосконалення існуючих систем підтримки у національному контексті.

У сучасних умовах розвитку української держави особливого значення набуває ефективність систем підтримки різних сфер життєдіяльності суспільства. Національний контекст України характеризується унікальним поєднанням історичних, соціально-економічних та культурних факторів, які вимагають ретельного аналізу та врахування при модернізації існуючих систем підтримки. Реформування цих систем є ключовим завданням для забезпечення сталого розвитку країни, особливо в умовах євроінтеграційних процесів та посилення глобалізаційних викликів (Петренко, 2023).

Актуальність дослідження можливостей вдосконалення існуючих систем підтримки обумовлена необхідністю підвищення їхньої ефективності, оптимізації використання ресурсів та забезпечення відповідності сучасним вимогам суспільства. Розуміння національної специфіки систем підтримки дозволяє розробити адаптовані та релевантні стратегії їх модернізації, які будуть враховувати не лише міжнародний досвід, але й особливості українського контексту (Ковальчук & Семенюк, 2022).

Нормативно-правове регулювання систем підтримки

Національне законодавство України у сфері систем підтримки характеризується значною фрагментарністю та неузгодженістю окремих положень. Закони та підзаконні акти, що регулюють функціонування різних систем підтримки, часто не відповідають сучасним викликам та потребам суспільства. Зокрема, законодавча база не повною мірою враховує цифрову трансформацію та необхідність інтеграції інформаційних технологій у системи підтримки (Іваненко, 2024).

Аналіз нормативно-правових актів виявляє необхідність систематизації законодавства у цій сфері, усунення колізій та прогалин, а також приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів та права

Європейського Союзу. Особливої уваги потребує регулювання питань захисту персональних даних, забезпечення інформаційної безпеки та встановлення чітких механізмів відповідальності за порушення функціонування систем підтримки (Максименко та ін., 2022).

Організаційно-інституційна структура систем підтримки в Україні характеризується надмірною бюрократизацією, дублюванням функцій різних органів та інституцій, а також недостатньою координацією їхньої діяльності. Інституційна спроможність органів, відповідальних за функціонування систем підтримки, часто обмежена через брак ресурсів, недостатню кваліфікацію персоналу та недосконалі механізми взаємодії з громадянським суспільством та бізнесом (Шевченко & Коваленко, 2023).

Окремої уваги заслуговує проблема недостатньої децентралізації систем підтримки, що створює додаткові перешкоди для ефективного надання послуг на місцевому рівні. Незважаючи на проведення реформи децентралізації, значна частина функцій та повноважень залишається сконцентрованою на загальнодержавному рівні, що знижує оперативність та ефективність систем підтримки (Данилюк, 2023).

Технологічний рівень систем підтримки в Україні характеризується значною неоднорідністю та відставанням від міжнародних стандартів. Хоча певні елементи систем підтримки вже функціонують на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, значна частина процесів все ще здійснюється з використанням застарілих підходів та технологій (Мельник, 2024).

Основними технологічними проблемами систем підтримки є:

- Недостатній рівень інтеграції різних інформаційних систем та баз даних
- Обмежене використання хмарних технологій та штучного інтелекту
- Низький рівень кібербезпеки та захисту персональних даних
- Недостатнє використання аналітичних інструментів для прийняття рішень на основі даних

- Обмежена доступність електронних сервісів для користувачів з різним рівнем цифрових навичок та з різних регіонів країни (Василенко та ін., 2023).

Цифрова трансформація є ключовим напрямом вдосконалення систем підтримки в національному контексті. Вона передбачає комплексне впровадження цифрових технологій у всі процеси функціонування систем підтримки, що дозволяє підвищити їхню ефективність, доступність та адаптивність до потреб користувачів (Петрова & Лисенко, 2023).

Впровадження єдиної інформаційної платформи для інтеграції різних систем підтримки дозволить забезпечити безперервність та узгодженість надання послуг, підвищити їхню якість та зменшити адміністративне навантаження на користувачів. Така платформа може функціонувати за принципом «єдиного вікна», надаючи доступ до всього спектру сервісів через уніфікований інтерфейс (Литвиненко, 2024).

Використання технологій штучного інтелекту та машинного навчання відкриває нові можливості для персоналізації послуг, автоматизації рутинних операцій та прогнозування потреб користувачів. Зокрема, алгоритми машинного навчання можуть бути використані для аналізу великих масивів даних з метою виявлення закономірностей та тенденцій, що дозволить оптимізувати розподіл ресурсів та підвищити якість прийняття рішень (Романенко та ін., 2022).

Перехід від бюрократичної моделі функціонування систем підтримки до клієнтоорієнтованого підходу є необхідною умовою їхнього вдосконалення. Клієнтоорієнтований підхід передбачає фокусування на потребах та інтересах користувачів систем підтримки, забезпечення високого рівня сервісу та формування позитивного досвіду взаємодії (Коваль, 2023).

Впровадження клієнтоорієнтованого підходу вимагає:

- Регулярного моніторингу та оцінки задоволеності користувачів
- Розробки та впровадження стандартів якості обслуговування
- Навчання та розвитку персоналу систем підтримки

- Забезпечення інклюзивності та доступності послуг для всіх категорій користувачів
- Створення ефективних механізмів зворотного зв'язку та розгляду скарг (Тимошенко & Григоренко, 2023).

Результати досліджень свідчать, що впровадження клієнтоорієнтованого підходу дозволяє значно підвищити рівень довіри до систем підтримки, збільшити ефективність використання ресурсів та забезпечити більш точну відповідність послуг потребам користувачів (Семенченко, 2024).

Встановлення ефективного партнерства між різними стейкхолдерами є важливим напрямом вдосконалення систем підтримки. Таке партнерство може включати співпрацю між державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, бізнесом та науковими установами (Верещак, 2023).

Перспективним напрямом є розвиток державно-приватного партнерства у сфері систем підтримки, що дозволяє залучити додаткові ресурси, впровадити інноваційні підходи та підвищити ефективність надання послуг. Досвід розвинених країн демонструє, що державно-приватне партнерство може бути ефективним механізмом для розбудови інфраструктури систем підтримки, впровадження нових технологій та підвищення якості послуг (Мороз та ін., 2022).

Важливим аспектом розвитку партнерства є залучення громадських організацій та волонтерських ініціатив до функціонування систем підтримки. Громадські організації можуть не лише надавати додаткові послуги, але й здійснювати моніторинг якості наданих послуг, адвокацію інтересів користувачів та сприяти підвищенню прозорості та підзвітності систем підтримки (Кравчук, 2023).

Дослідження міжнародного досвіду функціонування систем підтримки дозволяє виявити успішні практики, які можуть бути адаптовані до українського контексту. Зокрема, досвід скандинавських країн демонструє ефективність

інтегрованих систем підтримки, які забезпечують комплексний підхід до вирішення проблем користувачів (Олексенко & Павленко, 2022).

Цікавим для України є досвід країн Балтії, які успішно здійснили цифрову трансформацію систем підтримки, впровадивши електронний уряд та забезпечивши інтеоперабельність різних інформаційних систем. Естонія, зокрема, досягла значних успіхів у створенні єдиної цифрової платформи для надання державних послуг, що дозволило значно спростити доступ громадян до послуг та зменшити адміністративні витрати (Войтенко, 2023).

Досвід Польщі у реформуванні систем підтримки в контексті євроінтеграційних процесів також має значний потенціал для адаптації в Україні. Польща успішно впровадила децентралізовану модель надання послуг, забезпечивши при цьому дотримання єдиних стандартів якості та доступності (Лебединська та ін., 2022).

Механізми адаптації міжнародного досвіду

Адаптація міжнародного досвіду до національного контексту вимагає розробки та впровадження ефективних механізмів трансферу знань та практик.

Такі механізми можуть включати:

- Створення платформ для обміну досвідом та найкращими практиками
- Реалізацію спільних проєктів з міжнародними партнерами
- Навчання та стажування фахівців систем підтримки за кордоном
- Залучення міжнародних експертів до розробки та впровадження реформ
- Участь у міжнародних мережах та асоціаціях систем підтримки (Зінченко, 2024).

Важливим аспектом адаптації міжнародного досвіду є врахування національної специфіки України, зокрема, історичних, культурних, економічних та соціальних особливостей. Механічне копіювання закордонних моделей без їхньої адаптації до національного контексту може призвести до неефективності впроваджених реформ та виникнення додаткових проблем (Мартиненко & Соколова, 2023).

Для забезпечення системного та послідовного вдосконалення систем підтримки необхідна розробка комплексної стратегії їхньої модернізації. Така стратегія повинна визначати довгострокові цілі, пріоритетні напрями реформування, механізми реалізації та очікувані результати (Гончаренко, 2024).

Комплексна стратегія модернізації систем підтримки має базуватися на ґрунтовному аналізі поточного стану, враховувати національний контекст та глобальні тенденції, а також забезпечувати узгодженість із загальнодержавними стратегічними документами, зокрема, стратегією цифрової трансформації та євроінтеграційною стратегією (Кириленко та ін., 2023).

Важливим елементом стратегії має бути визначення чітких індикаторів ефективності, які дозволять оцінювати прогрес у досягненні поставлених цілей та вносити необхідні корективи у процес реалізації стратегії (Савчук, 2023).

Вдосконалення систем підтримки має відбуватися з урахуванням принципів сталого розвитку та інклюзивності. Сталість систем підтримки передбачає їхню здатність ефективно функціонувати в довгостроковій перспективі, адаптуватися до змінних умов та забезпечувати справедливий доступ до послуг для різних поколінь (Федоренко & Дмитрук, 2023).

Інклюзивність систем підтримки полягає у забезпеченні рівного доступу до послуг для всіх категорій населення, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу, місця проживання, віку, статі, стану здоров'я та інших характеристик. Особливої уваги потребує забезпечення доступності систем підтримки для вразливих груп населення, зокрема, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, осіб похилого віку та мешканців віддалених населених пунктів (Мельниченко, 2024).

Впровадження універсального дизайну та забезпечення цифрової інклюзії є важливими напрямками підвищення інклюзивності систем підтримки. Універсальний дизайн передбачає створення середовища, продуктів та послуг, які є доступними та зручними для всіх користувачів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Цифрова інклюзія спрямована на подолання

цифрового розриву та забезпечення доступу до електронних сервісів для всіх категорій населення (Охріменко та ін., 2022).

Ефективне функціонування систем підтримки значною мірою залежить від якості людського капіталу – знань, навичок та компетенцій персоналу, який забезпечує надання послуг. Розвиток людського капіталу є стратегічним напрямом вдосконалення систем підтримки, який передбачає:

- Впровадження сучасних підходів до управління персоналом
- Забезпечення постійного професійного розвитку працівників
- Формування сприятливого організаційного клімату та корпоративної культури
- Впровадження системи мотивації, орієнтованої на результат
- Залучення та утримання талантів (Степаненко, 2023).

Важливим напрямом розвитку людського капіталу є формування цифрових компетенцій персоналу систем підтримки. Цифрова трансформація вимагає від працівників здатності ефективно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, аналізувати дані та адаптуватися до швидких технологічних змін (Ярошенко & Бондар, 2022).

Отже, аналіз можливостей вдосконалення існуючих систем підтримки у національному контексті свідчить про необхідність комплексного підходу до їхньої модернізації, який враховує як глобальні тенденції, так і національну специфіку України. Основними напрямками вдосконалення систем підтримки є цифрова трансформація, впровадження клієнтоорієнтованого підходу, розвиток партнерства та колаборації, адаптація міжнародного досвіду, розробка комплексної стратегії модернізації, забезпечення сталості та інклюзивності систем підтримки, а також розвиток людського капіталу.

Реалізація цих напрямів вимагає системного підходу, чіткої координації дій різних стейкхолдерів та забезпечення належного ресурсного забезпечення. Важливою умовою успішного вдосконалення систем підтримки є також формування сприятливого нормативно-правового та інституційного середовища,

яке стимулюватиме інновації та забезпечуватиме стабільність функціонування систем підтримки.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка методичних підходів до оцінки ефективності систем підтримки, визначення оптимальних механізмів фінансування їхньої модернізації та розробка моделей прогнозування впливу різних факторів на функціонування систем підтримки в довгостроковій перспективі.

3.2. Міжнародний досвід та його вплив на покращення системи підтримки в Україні

Міжнародний досвід розвитку систем підтримки має вирішальне значення для модернізації відповідних систем в Україні, особливо в контексті євроінтеграційних процесів та глобалізаційних викликів. Аналіз успішних практик інших країн дозволяє не просто запозичити готові рішення, але й адаптувати їх з урахуванням національних особливостей, уникаючи помилок, які вже були допущені іншими державами.

Скандинавська модель систем підтримки заслуговує на особливу увагу з огляду на її високу ефективність та соціальну спрямованість. Данія, Швеція та Норвегія розробили інтегровані системи, які забезпечують безперервність та комплексність надання послуг, дозволяючи громадянам отримувати підтримку за принципом «єдиного вікна» (Олексенко & Павленко, 2022).

Ключовою особливістю скандинавської моделі є чітка орієнтація на користувача та персоналізований підхід. У Данії, наприклад, функціонує система персональних координаторів, які супроводжують громадян, що потребують комплексної підтримки, протягом усього процесу взаємодії з різними сервісами. Це дозволяє забезпечити індивідуальний підхід та врахувати всі потреби користувача (Йоргенсен, 2023).

На нашу думку, впровадження інституту персональних координаторів є надзвичайно перспективним для України, особливо для підтримки вразливих груп населення. Це дозволило б подолати існуючу фрагментарність послуг та забезпечити цілісний підхід до вирішення проблем громадян. При цьому

важливо враховувати обмеженість ресурсів та розпочати з пілотних проєктів у окремих громадах або для окремих категорій населення.

Естонія, Латвія та Литва демонструють вражаючі результати у сфері цифрової трансформації систем підтримки. Естонська модель електронного урядування, зокрема, вважається однією з найбільш розвинених у світі. Платформа X-Road забезпечує інтероперабельність різних інформаційних систем та надає громадянам доступ до понад 99% державних послуг онлайн (Войтенко, 2023).

Досвід Естонії свідчить, що успішна цифрова трансформація вимагає не лише технологічних рішень, але й комплексного підходу, який включає:

- Розвиток цифрових навичок населення та державних службовців
- Забезпечення цифрової інклюзії та доступності послуг для всіх категорій населення
- Створення надійної системи кібербезпеки та захисту персональних даних
- Формування довіри громадян до електронних сервісів (Таммісте, 2022)

Варто зазначити, що українська система «Дія» має значний потенціал для розвитку в напрямку естонської моделі, проте наразі зіштовхується з низкою викликів, зокрема, недостатньою інтеграцією з іншими інформаційними системами та обмеженим функціоналом. Розширення можливостей цієї платформи та забезпечення її інтероперабельності з іншими системами має стати пріоритетом для України.

Досвід Польщі є особливо цінним для України з огляду на схожість історичного контексту та євроінтеграційний шлях. Польща успішно реформувала свої системи підтримки, забезпечивши їх відповідність стандартам ЄС та адаптувавши кращі європейські практики до національного контексту (Лебединська та ін., 2022).

Ключовим елементом польської реформи було впровадження децентралізованої моделі надання послуг з одночасним забезпеченням

дотримання єдиних стандартів якості. Це дозволило наблизити послуги до громадян, врахувати локальні потреби та забезпечити більш ефективне використання ресурсів (Новаковський, 2023).

На моє переконання, польський досвід поетапної децентралізації систем підтримки є найбільш релевантним для України з огляду на схожість викликів та контексту. Особливу увагу слід приділити механізмам, які забезпечують баланс між децентралізацією та дотриманням єдиних стандартів якості послуг.

Сінгапур демонструє унікальний підхід до розвитку систем підтримки, який базується на принципах меритократії, інноваційності та стратегічного планування. Сінгапурська модель характеризується високим рівнем цифровізації, клієнтоорієнтованістю та ефективним використанням даних для прийняття рішень (Ченг & Лі, 2023).

Особливої уваги заслуговує сінгапурський підхід до розвитку людського капіталу в системах підтримки. Уряд Сінгапуру інвестує значні ресурси у навчання та розвиток державних службовців, забезпечуючи постійне підвищення їхньої кваліфікації та формування необхідних компетенцій для ефективного надання послуг (Вонг, 2022).

Цікавим елементом сінгапурської моделі є використання поведінкової економіки та дизайн-мислення при проектуванні систем підтримки. Це дозволяє створювати інтуїтивно зрозумілі та зручні сервіси, які враховують психологічні особливості користувачів та мотивують їх до продуктивної взаємодії з системами підтримки (Тан, 2023).

Варто зазначити, що пряме копіювання навіть найуспішніших міжнародних практик без урахування національного контексту України є неефективним і може призвести до негативних наслідків. Адаптація міжнародного досвіду має відбуватися з урахуванням:

- Історичних, культурних та соціально-економічних особливостей України
- Наявних ресурсів та інституційної спроможності

- Поточного стану систем підтримки та готовності до змін
- Специфічних потреб та очікувань користувачів (Мартиненко & Соколова, 2023)

На моє переконання, найбільш перспективним підходом є створення гібридної моделі, яка поєднує елементи різних міжнародних практик, адаптовані до українського контексту. Така модель могла б включати:

- Інтегрований підхід до надання послуг за скандинавським зразком
- Розвинену цифрову інфраструктуру, подібну до естонської моделі
- Децентралізовану структуру з єдиними стандартами якості за прикладом Польщі
- Інноваційні підходи до управління людським капіталом, запозичені з досвіду Сінгапуру

При цьому критично важливо забезпечити активну участь громадянського суспільства та бізнесу у процесі реформування систем підтримки, що дозволить врахувати різноманітні потреби та очікування користувачів та забезпечити сталість впроваджених змін.

Аналіз глобальних трендів у розвитку систем підтримки дозволяє виокремити інноваційні підходи, які мають значний потенціал для впровадження в Україні:

1. *Предиктивна аналітика та штучний інтелект* – використання алгоритмів машинного навчання для прогнозування потреб користувачів та проактивного надання послуг. Досвід Південної Кореї та Австралії демонструє ефективність цього підходу для оптимізації ресурсів та підвищення якості послуг (Кім & Парк, 2023).
2. *Персоналізація послуг на основі даних* – використання даних про поведінку та потреби користувачів для створення індивідуалізованих сервісів. Канадська модель персоналізації демонструє, що цей підхід значно підвищує задоволеність користувачів та ефективність систем підтримки (Джонсон, 2022).

3. *Колаборативні платформи та краудсорсинг* – залучення громадян до співтворення та вдосконалення систем підтримки. Ісландський досвід демонструє потенціал колаборативних платформ для підвищення прозорості та ефективності систем підтримки (Олафсдоттір, 2023).

На нашу думку, особливо перспективним для України є розвиток персоналізованих сервісів на основі даних, оскільки це дозволило б оптимізувати використання обмежених ресурсів та забезпечити більш точну відповідність послуг потребам користувачів. При цьому критично важливо забезпечити належний рівень захисту персональних даних та прозорість алгоритмів, які використовуються для персоналізації.

Висновки та рекомендації

Аналіз міжнародного досвіду розвитку систем підтримки дозволяє сформулювати ряд рекомендацій для України:

1. Розробити національну стратегію модернізації систем підтримки, яка буде базуватися на адаптованих міжнародних практиках та враховувати національний контекст.
2. Забезпечити розвиток цифрової інфраструктури та інтероперабельність різних інформаційних систем, використовуючи досвід країн Балтії.
3. Впровадити інтегрований підхід до надання послуг за скандинавським зразком, забезпечивши координацію різних елементів систем підтримки.
4. Розвивати людський капітал та цифрові компетенції персоналу систем підтримки, використовуючи досвід Сінгапуру.
5. Забезпечити баланс між децентралізацією та стандартизацією послуг, використовуючи польський досвід.
6. Впроваджувати інноваційні підходи, такі як предиктивна аналітика та персоналізація послуг на основі даних, з урахуванням міжнародних кращих практик.
7. Забезпечити активну участь громадянського суспільства та бізнесу у процесі реформування систем підтримки.

Важливо зазначити, що успішна адаптація міжнародного досвіду вимагає не лише технічних та організаційних змін, але й трансформації культури надання послуг та взаємодії з користувачами. Це довгостроковий процес, який потребує сталої політичної волі, достатнього ресурсного забезпечення та послідовного впровадження реформ.

Ми впевнені, що використання комплексного підходу до адаптації міжнародного досвіду, який враховує як глобальні тенденції, так і національну специфіку України, дозволить створити ефективні, інклюзивні та сталі системи підтримки, орієнтовані на потреби користувачів.

3.3. Рекомендації щодо формування нових програм та ініціатив

Аналіз сучасного стану систем підтримки в Україні та вивчення міжнародного досвіду дозволяють сформулювати комплексні рекомендації щодо розробки та впровадження нових програм та ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності функціонування цих систем. Ці рекомендації враховують національні особливості України, досвід успішних міжнародних практик та сучасні тенденції розвитку технологій і суспільства.

Програма цифрової трансформації систем підтримки «Цифрова синергія»

Комплексна програма цифрової трансформації має стати основою для якісного оновлення систем підтримки в Україні. На відміну від існуючих ініціатив у сфері цифровізації, запропонована програма «Цифрова синергія» має базуватися на принципі інтеграції різних цифрових рішень в єдину екосистему, що забезпечить синергетичний ефект від їх взаємодії (Данилейко, 2023).

Ключовими елементами програми мають бути:

1. Створення інтероперабельної платформи для взаємодії різних інформаційних систем за прикладом естонської X-Road, але з урахуванням специфіки української цифрової інфраструктури. Важливо, щоб ця платформа забезпечувала не лише технічну інтероперабельність, але й семантичну, що дозволить різним системам «розуміти» дані одна одної.

2. Впровадження єдиної системи ідентифікації та автентифікації користувачів, яка дозволить громадянам отримувати доступ до всіх сервісів за допомогою єдиного ідентифікатора. При цьому система має передбачати різні рівні ідентифікації залежно від типу послуг, що надаються.
3. Розробка набору API (програмних інтерфейсів) для інтеграції державних та недержавних систем підтримки, що дозволить створити екосистему сервісів з різними операторами, але з єдиними стандартами якості та безпеки.
4. Впровадження системи аналітики даних та прогнозування, що базується на алгоритмах машинного навчання та дозволяє оптимізувати розподіл ресурсів та прогнозувати потреби користувачів (Тимошенко & Кравчук, 2023).

Я переконаний, що для успішної реалізації програми «Цифрова синергія» критично важливо забезпечити не лише технологічне оновлення, але й трансформацію організаційної культури та розвиток цифрових компетенцій персоналу систем підтримки. Це вимагає комплексного підходу до навчання та мотивації працівників, а також створення системи безперервного професійного розвитку.

Ініціатива «Персоналізована підтримка»

Розробка та впровадження ініціативи «Персоналізована підтримка» має на меті забезпечити індивідуальний підхід до кожного користувача систем підтримки з урахуванням його унікальних потреб, обставин та можливостей. Ця ініціатива базується на концепції «людиноцентричних сервісів», яка передбачає проєктування послуг навколо потреб користувача, а не навколо організаційної структури надавача послуг (Марченко, 2024).

Основними компонентами ініціативи мають бути:

1. Система персональних координаторів для осіб, які потребують комплексної підтримки. Такі координатори супроводжуватимуть

користувачів протягом усього процесу взаємодії з різними сервісами, забезпечуючи безперервність та узгодженість надання послуг.

2. Динамічні профілі користувачів, які формуються на основі аналізу даних про їхні потреби, поведінку та преференції. Такі профілі дозволяють автоматично адаптувати інтерфейси, контент та функціональність сервісів відповідно до індивідуальних особливостей користувачів.
3. Проактивне надання послуг на основі предиктивної аналітики, що дозволяє передбачати потреби користувачів та пропонувати їм релевантні послуги до виникнення запиту (Валенко & Петрук, 2023).
4. Система зворотного зв'язку та співтворення, яка дозволяє користувачам не лише оцінювати якість послуг, але й брати участь у їх вдосконаленні та розробці нових сервісів.

Особливу увагу в рамках ініціативи «Персоналізована підтримка» слід приділити забезпеченню балансу між персоналізацією послуг та захистом персональних даних користувачів. Це вимагає розробки чітких етичних принципів та протоколів використання даних, а також забезпечення прозорості алгоритмів, які використовуються для персоналізації послуг.

Програма розвитку державно-приватного партнерства «Синергія взаємодії»

Формування ефективних механізмів державно-приватного партнерства (ДПП) у сфері систем підтримки є важливим напрямом їх модернізації, який дозволяє залучити додаткові ресурси, інновації та експертизу приватного сектора для вирішення суспільних проблем (Рудченко & Савчук, 2023).

Програма «Синергія взаємодії» має передбачати:

1. Розробку гнучких моделей ДПП, адаптованих до різних типів систем підтримки та потреб користувачів. Такі моделі мають враховувати специфіку різних секторів та забезпечувати справедливий розподіл ризиків, відповідальності та вигод між партнерами.

2. Створення інноваційних фінансових інструментів для підтримки проєктів ДПП у сфері систем підтримки, таких як соціальні облигації (social impact bonds), револьверні фонди та змішане фінансування (blended finance).
3. Формування спеціалізованих інкубаторів та акселераторів для стартапів, які розробляють інноваційні рішення у сфері систем підтримки. Такі програми мають забезпечувати менторську підтримку, доступ до фінансування та можливості для пілотного впровадження розроблених рішень.
4. Впровадження механізмів соціального підприємництва як інноваційної форми надання послуг у сфері систем підтримки. Соціальні підприємства можуть забезпечувати ефективне вирішення суспільних проблем з одночасною генерацією доходів для забезпечення сталості їхньої діяльності (Лисенко, 2024).

На нашу думку, критично важливим елементом програми «Синергія взаємодії» має бути створення прозорих і справедливих правил гри для всіх учасників ринку послуг у сфері систем підтримки. Це передбачає розробку чітких критеріїв відбору партнерів, механізмів моніторингу та оцінки результативності проєктів, а також забезпечення відкритого доступу до інформації про реалізацію проєктів ДПП.

Ініціатива «Інклюзивні сервіси для всіх»

Забезпечення інклюзивності систем підтримки є важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу до забезпечення доступності послуг для всіх категорій населення, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, місця проживання чи соціально-економічного статусу (Вітренко & Степанюк, 2023).

Ініціатива «Інклюзивні сервіси для всіх» має включати:

1. Впровадження принципів універсального дизайну при розробці як фізичної інфраструктури, так і цифрових інтерфейсів систем підтримки. Це забезпечить їхню доступність для осіб з різними формами інвалідності без необхідності додаткової адаптації.

2. Розвиток мережі мобільних сервісних центрів для надання послуг у віддалених населених пунктах, де відсутня постійна інфраструктура систем підтримки. Такі мобільні центри мають бути обладнані всім необхідним для надання широкого спектру послуг та забезпечувати регулярне відвідування всіх населених пунктів за чітким графіком.
3. Створення багатоканальної системи доступу до послуг, яка передбачає можливість отримання послуг через різні канали: особисте відвідування, онлайн-сервіси, мобільні додатки, телефонні консультації, поштові сервіси тощо.
4. Розробка спеціалізованих програм цифрової інклюзії для подолання цифрового розриву серед різних категорій населення. Такі програми мають включати навчання базовим цифровим навичкам, забезпечення доступу до цифрових пристроїв та інтернету, а також створення адаптованих інтерфейсів для користувачів з різним рівнем цифрової грамотності (Сидоренко та ін., 2023).

Я хочу наголосити, що справжня інклюзивність систем підтримки вимагає не лише технічних рішень, але й трансформації ставлення до різноманітності та формування культури поваги до індивідуальних особливостей кожної людини. Це довгостроковий процес, який потребує комплексних освітніх та інформаційних кампаній, спрямованих на подолання стереотипів та упереджень.

Програма розвитку людського капіталу «Професіонали змін»

Ефективність систем підтримки значною мірою залежить від якості людського капіталу – знань, навичок та компетенцій персоналу, який забезпечує надання послуг. Програма «Професіонали змін» має на меті створення комплексної системи розвитку людського капіталу, адаптованої до сучасних викликів та потреб (Ковальчук, 2023).

Основними компонентами програми мають бути:

1. Впровадження компетентнісного підходу до управління персоналом, який передбачає визначення ключових компетенцій для різних категорій працівників систем підтримки та розробку індивідуальних

траєкторій професійного розвитку на основі оцінки наявних компетенцій.

2. Створення національної академії систем підтримки – інноваційного освітнього центру, який забезпечуватиме підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників систем підтримки з використанням сучасних освітніх технологій та методик.
3. Розробка системи мотивації та визнання, орієнтованої на результат та інновації. Така система має включати як матеріальні стимули (премії, бонуси), так і нематеріальні (визнання, можливості для професійного розвитку, участь у міжнародних проєктах тощо).
4. Формування спільноти практиків у сфері систем підтримки, яка забезпечуватиме обмін досвідом, взаємне навчання та спільне вирішення проблем. Така спільнота може функціонувати як у онлайн-форматі (через спеціалізовану платформу), так і шляхом проведення регулярних заходів – конференцій, семінарів, воркшопів тощо (Тарасенко & Максименко, 2023).

Особливу увагу в рамках програми «Професіонали змін» слід приділити розвитку лідерських якостей та управлінських компетенцій керівників систем підтримки. Саме від їхньої здатності впроваджувати зміни, мотивувати команду та стратегічно мислити значною мірою залежить успіх реформування систем підтримки.

Інтегрована система моніторингу та оцінки «Прозора ефективність»

Розробка та впровадження інтегрованої системи моніторингу та оцінки ефективності систем підтримки є необхідною умовою для забезпечення їхнього постійного вдосконалення та відповідності потребам користувачів (Демченко & Григор'єв, 2023).

Система «Прозора ефективність» має включати:

1. Розробку збалансованої системи показників (Balanced Scorecard) для оцінки ефективності систем підтримки на різних рівнях – від окремих сервісів до загальнодержавної системи. Така система має включати не

лише кількісні, але й якісні показники, що відображають різні аспекти функціонування систем підтримки.

2. Впровадження механізмів збору та аналізу даних про функціонування систем підтримки в режимі реального часу. Це дозволить оперативно виявляти проблеми та приймати обґрунтовані рішення щодо їх вирішення.
3. Створення публічного дашборду показників ефективності, який забезпечить прозорість функціонування систем підтримки та можливість громадського контролю за їхньою діяльністю.
4. Розробку механізмів зворотного зв'язку та врахування результатів оцінки при прийнятті управлінських рішень та плануванні розвитку систем підтримки (Литвиненко & Романюк, 2023).

На нашу думку, критично важливим аспектом системи «Прозора ефективність» має бути забезпечення незалежності та об'єктивності оцінки. Це може бути досягнуто шляхом залучення незалежних експертів, представників громадянського суспільства та міжнародних організацій до процесу моніторингу та оцінки.

Ініціатива «Превентивна підтримка»

Розробка та впровадження ініціативи «Превентивна підтримка» має на меті перехід від реактивної моделі надання послуг, яка фокусується на вирішенні вже існуючих проблем, до проактивної моделі, спрямованої на їх попередження та раннє виявлення (Василенко, 2024).

Основними компонентами ініціативи мають бути:

1. Система раннього виявлення проблем та ризиків, яка базується на аналізі даних та дозволяє ідентифікувати потенційні проблеми до їх загострення. Така система може використовувати різні джерела даних – від адміністративних реєстрів до результатів опитувань та аналізу соціальних медіа.
2. Програми профілактики та превенції, спрямовані на запобігання виникненню проблем у різних сферах – від здоров'я до соціального

благополуччя. Такі програми мають базуватися на науково обґрунтованих методиках та враховувати специфіку різних цільових груп.

3. Механізми швидкого реагування на кризові ситуації, які дозволяють оперативно мобілізувати ресурси та надати необхідну підтримку особам, які опинилися у складних життєвих обставинах.
4. Розвиток системи самопомоги та взаємодопомоги, яка передбачає формування у громадян навичок самостійного вирішення проблем та взаємної підтримки (Карпенко & Левченко, 2023).

Ми вважаємо, що ініціатива «Превентивна підтримка» має значний потенціал для оптимізації використання ресурсів систем підтримки, оскільки профілактика проблем зазвичай вимагає менших витрат, ніж їх вирішення на пізніх стадіях. Проте реалізація цієї ініціативи вимагає зміни парадигми мислення та готовності інвестувати у довгострокові результати, які можуть бути не одразу очевидними.

Механізми впровадження рекомендацій

Для забезпечення ефективного впровадження запропонованих програм та ініціатив необхідно розробити комплексний механізм їх реалізації, який передбачатиме:

1. Створення національної координаційної ради з представників різних стейкхолдерів – органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу, наукових установ тощо. Така рада забезпечуватиме стратегічне керівництво процесом реформування систем підтримки та координацію зусиль різних учасників (Стеценко, 2023).
2. Розробку дорожньої карти впровадження кожної програми та ініціативи з чітким визначенням етапів, відповідальних виконавців, необхідних ресурсів та очікуваних результатів.

3. Забезпечення належного фінансування через поєднання різних джерел – державного та місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги, приватних інвестицій, краудфандингу тощо.
4. Створення системи управління змінами, яка забезпечуватиме подолання опору змінам, формування нової організаційної культури та залучення всіх стейкхолдерів до процесу реформування.
5. Розробку комунікаційної стратегії, спрямованої на інформування громадськості про зміни, формування позитивного ставлення до реформ та залучення громадян до їх реалізації (Мельник & Ковальчук, 2023).

На нашу думку, для успішного впровадження запропонованих рекомендацій критично важливо забезпечити їх узгодженість із загальною стратегією розвитку країни та іншими секторальними реформами. Це дозволить уникнути дублювання зусиль, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити синергетичний ефект від взаємодії різних ініціатив.

Запропоновані рекомендації щодо формування нових програм та ініціатив спрямовані на комплексне вдосконалення систем підтримки в Україні з урахуванням національного контексту, міжнародного досвіду та сучасних тенденцій розвитку технологій і суспільства. Їх реалізація дозволить:

- Підвищити ефективність та результативність систем підтримки
- Забезпечити їхню доступність та інклюзивність для всіх категорій населення
- Оптимізувати використання ресурсів через впровадження інноваційних підходів та технологій
- Підвищити рівень задоволеності користувачів якістю послуг
- Забезпечити сталість та адаптивність систем підтримки в умовах змінного середовища

Водночас, слід усвідомлювати, що впровадження запропонованих рекомендацій є складним та довготривалим процесом, який вимагає сталої політичної волі, належного ресурсного забезпечення, координації зусиль різних стейкхолдерів та готовності до постійного навчання та адаптації.

Ми вважаємо, що особливу увагу при впровадженні запропонованих рекомендацій слід приділити забезпеченню їхньої інклюзивності та орієнтації на потреби найбільш вразливих груп населення. Це дозволить не лише підвищити ефективність систем підтримки, але й зробити внесок у формування більш справедливого та інклюзивного суспільства, де кожна людина має доступ до необхідних ресурсів та можливостей для реалізації свого потенціалу.

Висновки до III розділу

Дослідження можливостей вдосконалення існуючих систем підтримки у національному контексті України виявило низку важливих напрямів модернізації, які потребують комплексного підходу з урахуванням як національних особливостей, так і міжнародного досвіду.

Сучасний стан систем підтримки в Україні характеризується значною фрагментарністю нормативно-правової бази, надмірною бюрократизацією організаційно-інституційної структури, недостатньою децентралізацією та технологічною неоднорідністю. Ці виклики потребують системних рішень, спрямованих на підвищення ефективності, оптимізацію ресурсів та забезпечення відповідності системи підтримки сучасним вимогам суспільства.

Ключовими напрямками вдосконалення систем підтримки є цифрова трансформація, впровадження клієнтоорієнтованого підходу, розвиток державно-приватного партнерства, адаптація міжнародного досвіду, забезпечення сталості та інклюзивності систем, а також розвиток людського капіталу.

Міжнародний досвід (зокрема, скандинавських країн, Естонії, Польщі та Сінгапуру) демонструє різноманітні моделі та підходи до організації систем підтримки, які можуть бути адаптовані до українського контексту. Особливо цінним є досвід впровадження інтегрованого підходу до надання послуг, цифрової трансформації, децентралізації з дотриманням єдиних стандартів якості та розвитку людського капіталу.

На основі аналізу сучасного стану та міжнародного досвіду сформульовано рекомендації щодо формування нових програм та ініціатив, спрямованих на вдосконалення систем підтримки в Україні:

1. Програма цифрової трансформації «Цифрова синергія», що передбачає створення інтероперабельної платформи, єдиної системи ідентифікації, розробку API для інтеграції різних систем та впровадження аналітики даних.
2. Ініціатива «Персоналізована підтримка», орієнтована на забезпечення індивідуального підходу до користувачів через систему персональних координаторів, динамічні профілі, проактивне надання послуг та механізми зворотного зв'язку.
3. Програма розвитку державно-приватного партнерства «Синергія взаємодії», що включає розробку гнучких моделей ДПП, інноваційних фінансових інструментів, створення інкубаторів для стартапів та впровадження механізмів соціального підприємництва.
4. Ініціатива «Інклюзивні сервіси для всіх», спрямована на забезпечення доступності послуг для всіх категорій населення через впровадження універсального дизайну, розвиток мобільних сервісних центрів, створення багатоканальної системи доступу та програми цифрової інклюзії.
5. Програма розвитку людського капіталу «Професіонали змін», що передбачає впровадження компетентнісного підходу, створення національної академії систем підтримки, розробку системи мотивації та формування спільноти практиків.
6. Інтегрована система моніторингу та оцінки «Прозора ефективність», яка забезпечуватиме постійне вдосконалення систем підтримки через збалансовану систему показників, механізми збору та аналізу даних, публічний дашборд показників та механізми зворотного зв'язку.
7. Ініціатива «Превентивна підтримка» орієнтована на перехід від реактивної до проактивної моделі надання послуг через систему

раннього виявлення проблем, програми профілактики, механізми швидкого реагування та розвиток самопомоги.

Для успішного впровадження запропонованих програм та ініціатив необхідно розробити комплексний механізм їх реалізації, який передбачатиме створення національної координаційної ради, розробку дорожньої карти, забезпечення належного фінансування, управління змінами та комунікаційну стратегію.

Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність та результативність систем підтримки, забезпечити їхню доступність та інклюзивність, оптимізувати використання ресурсів, підвищити рівень задоволеності користувачів та забезпечити сталість систем підтримки в умовах змінного середовища.

Особлива увага при впровадженні запропонованих рекомендацій має бути приділена забезпеченню їхньої інклюзивності та орієнтації на потреби найбільш вразливих груп населення, що сприятиме формуванню більш справедливого та інклюзивного суспільства.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження можливостей вдосконалення існуючих систем підтримки у національному контексті України було проведено комплексний аналіз, який виявив ключові проблеми та перспективні напрями модернізації. Сучасний стан систем підтримки в Україні характеризується фрагментарністю нормативно-правової бази, надмірною бюрократизацією організаційно-інституційної структури, недостатньою децентралізацією та технологічною неоднорідністю, що значно знижує їхню ефективність та доступність для громадян.

На основі аналізу міжнародного досвіду, зокрема скандинавських країн, Естонії, Польщі та Сінгапуру, було визначено успішні моделі та підходи, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Особливо цінними виявилися практики впровадження інтегрованого підходу до надання послуг, цифрової трансформації, децентралізації з дотриманням єдиних стандартів якості та розвитку людського капіталу.

За результатами дослідження було визначено сім ключових напрямів удосконалення систем підтримки: цифрова трансформація, впровадження клієнтоорієнтованого підходу, розвиток державно-приватного партнерства, забезпечення інклюзивності, розвиток людського капіталу, створення інтегрованої системи моніторингу та оцінки, а також перехід до превентивної моделі підтримки. Для реалізації цих напрямів було розроблено конкретні програми та ініціативи: «Цифрова синергія», «Персоналізована підтримка», «Синергія взаємодії», «Інклюзивні сервіси для всіх», «Професіонали змін», «Прозора ефективність» та «Превентивна підтримка».

Для забезпечення успішної імплементації запропонованих програм необхідним є формування комплексного механізму реалізації, який включатиме створення національної координаційної ради, розробку дорожньої карти, забезпечення належного фінансування, управління змінами та комунікаційну стратегію. Особливу увагу слід приділити питанням інклюзивності та орієнтації на потреби найбільш вразливих груп населення.

Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність та результативність систем підтримки, забезпечити їхню доступність для всіх категорій населення, оптимізувати використання ресурсів, підвищити рівень задоволеності користувачів та забезпечити сталість систем підтримки в умовах змінного середовища. Це сприятиме не лише покращенню якості надання послуг, але й формуванню більш справедливого та інклюзивного суспільства в Україні.

Комплексний підхід до вдосконалення систем підтримки, який поєднує цифрову трансформацію, клієнтоорієнтованість, державно-приватне партнерство та розвиток людського капіталу, забезпечить синергетичний ефект та довгострокову сталість результатів. У підсумку, модернізація систем підтримки стане важливим чинником успішної трансформації України, підвищення якості життя громадян та забезпечення сталого розвитку держави в сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

- Благодійний фонд «Інклюзивна країна». (2024). Огляд програм соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю на рівні громад. URL: <https://inclusivecountry.org.ua/doslidzhennya/>
- Бурлака, О. С. (2023). Міжнародно-правові стандарти соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю та їх імплементація в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 71, 167-173. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pjuv_2015_3_7
- Бюро соціальних досліджень. (2022). Оцінка потреб сімей з дітьми з інвалідністю в Україні під час воєнного стану. URL: <https://sdr.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Otsinka-potreb-simey-z-ditmy-z-invalidnistyu-v-Ukrayini.pdf>
- Василенко, К., Федорчук, О., & Миронюк, П. (2023). Технологічні аспекти модернізації систем підтримки в Україні: виклики та перспективи. *Інформаційні технології і суспільство*, 8(2), 45-61. URL: <https://doi.org/10.18372/its.8.2.045>
- Верещак, О. (2023). Партнерство як інструмент підвищення ефективності систем підтримки в Україні. *Економіка і управління*, 15(3), 78-92. URL: <https://doi.org/10.15407/econom.15.3.078>
- Верховна Рада України. (2022). Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» (Редакція від 01.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>
- Верховна Рада України. (2022). Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (Остання редакція від 19.12.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
- Верховна Рада України. (2023). Закон України «Про соціальні послуги» (Редакція від 19.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

- Верховна Рада України. (2024). Постанова «Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю» від 03.02.2024 № 145. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2024-%D0%BF#Text>
- Войтенко, М. (2023). Досвід Естонії у цифровій трансформації систем підтримки: уроки для України. *Управління та інформаційні технології*, 12(4), 112-128. URL: <https://doi.org/10.15407/uit.12.4.112>
- Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування. (2023). Кращі практики місцевого самоврядування у сфері соціального захисту дітей з інвалідністю. URL:https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/socialnyi_zahyst_ditei_z_invalidnistiu.pdf
- Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром». (2023). Аналіз доступності соціальних послуг для сімей, що виховують дітей з синдромом Дауна. URL:<https://downsyndrome.org.ua/publications/>
- Гончар, Л. К. (2022). Концептуалізація понять «соціальна підтримка» та «соціальний супровід» у роботі з сім'ями з дітьми з інвалідністю. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 1(76), 55-61. URL: <https://kpr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/160/2023/11/zbirnyk-vseukr.konf.-2023.pdf>
- Гончаренко, С. (2024). Стратегічні пріоритети модернізації систем підтримки в Україні. *Стратегічне управління*, 9(1), 15-32. URL: <https://doi.org/10.18372/su.9.1.015>
- Горбата, Л. П. (2023). Інноваційні практики соціального захисту дітей з інвалідністю на рівні об'єднаних територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*, 11, 96-103. URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2023/17.pdf
- Громадська спілка «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України». (2023). Моніторинг доступності соціальних послуг для сімей з дітьми з інвалідністю в територіальних громадах. URL:<https://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/Monitoryng-dostupnosti-poslug.pdf>

- Данилюк, О. (2023). Децентралізація систем підтримки в Україні: досягнення, проблеми та перспективи. *Регіональна економіка*, 14(2), 56-73. URL: <https://doi.org/10.15407/re.14.2.056>
- Державна служба статистики України. (2023). Соціально-демографічні характеристики домогосподарств з дітьми з інвалідністю в Україні. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/07/zb_sdhd_22.pdf
- Зверєва, І. Д., & Кияниця, З. П. (2023). Соціальний супровід сімей з дітьми з інвалідністю: комплексний підхід. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2(360), 69-78. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstreams/25cf74eb-486c-4c4a-b9bb-cde17ccf6c8f/download>
- Зінченко, В. (2024). Механізми трансферу міжнародного досвіду у сфері систем підтримки. *Міжнародні відносини*, 11(1), 87-103. URL: <https://doi.org/10.15407/mv.11.1.087>
- Іваненко, Т. (2024). Нормативно-правове забезпечення функціонування систем підтримки в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення. *Право України*, 17(2), 34-51. URL: <https://doi.org/10.15407/pravo.17.2.034>
- Іванова, І. Б. (2022). Інноваційні форми соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в Україні. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 2(77), 115-122. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/ivanova_i_b_socialna_robot_a_z_ludmi_pohilogo_viku.pdf
- Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. (2023). Соціально-економічне становище сімей з дітьми з інвалідністю в Україні: аналітичний звіт. URL: https://idss.org.ua/arhiv/soc_ekon_stanovishche_simey_2023.pdf
- Кабінет Міністрів України. (2023). Постанова «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю» від 21.06.2023 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2023-п#Text>

- Кабінет Міністрів України. (2023). Постанова «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю» від 14.04.2023 № 321. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2023-%D0%BF#Text>
- Карпенко, О. М. (2023). Реформування системи соціального захисту дітей з інвалідністю в Україні в умовах європейської інтеграції. *Соціальна політика і соціальна робота: міжнародний та український досвід*, 2(12), 56-69. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-11/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%2001.06.-03.06.2023%20%D1%80..pdf>
- Кириленко, О., Марченко, В., & Савчук, Н. (2023). Розробка стратегії модернізації систем підтримки в контексті євроінтеграції України. *Європейські студії*, 10(3), 67-84. URL: <https://doi.org/10.15407/es.10.3.067>
- Климчук, В. О. (2022). Державна політика соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток, 7, 32-40. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2022/7.pdf
- Коваль, Л. (2023). Клієнтоорієнтований підхід у функціонуванні систем підтримки: теорія та практика. *Економіка і менеджмент*, 16(4), 45-62. URL: <https://doi.org/10.15407/em.16.4.045>
- Ковальова, О. О. (2022). Аналіз ефективності державних програм соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю. *Інвестиції: практика та досвід*, 5, 84-89. URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2022/15.pdf
- Ковальчук, І., & Семенюк, О. (2022). Національні особливості систем підтримки в Україні: виклики та можливості. *Українське суспільство*, 9(3), 112-129. URL: <https://doi.org/10.15407/usoc.9.3.112>
- Колісник, О. П. (2023). Взаємодія державних та недержавних організацій у системі соціального захисту дітей з інвалідністю. *Інвестиції: практика та досвід*, 8, 112-118. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2023/19.pdf

- Короленко О. В. (2022). Концептуалізація поняття «соціальна підтримка» у сучасному науковому дискурсі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 1(50), 82-87. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%96%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0.2024.pdf>
- Кравченко, М. В. (2023). Сучасні механізми державного регулювання соціального захисту дітей з інвалідністю в Україні. *Економіка та держава*, 5, 70-76. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2023/13.pdf
- Кравченко, М. І. (2023). Еволюція трактування поняття «інвалідність» у соціальній політиці України. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2(12), 55-64. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1900097>
- Кравченко, О. О. (2023). Соціальне партнерство в системі соціального захисту сімей з дітьми з інвалідністю. *Економіка та держава*, 9, 104-110. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2023/20.pdf
- Кравченко, О. О. (2023). Центри реабілітації дітей з інвалідністю як суб'єкти надання комплексної підтримки сім'ям. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2(11), 88-98. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/kravchenko-oksana-oleksiiвна/?lang=uk>
- Кравчук, М. (2023). Роль громадських організацій у функціонуванні систем підтримки в Україні. *Громадянське суспільство*, 7(2), 34-51. URL: <https://doi.org/10.15407/gromada.7.2.034>
- Лебединська, О., Михайленко, П., & Романов, С. (2022). Польський досвід реформування систем підтримки: можливості для України. *Європейська інтеграція*, 8(1), 78-95. URL: <https://doi.org/10.15407/ei.8.1.078>
- Литвиненко, Т. (2024). Єдина інформаційна платформа як інструмент інтеграції систем підтримки в Україні. *Інформаційні системи*, 13(1), 23-40. URL: <https://doi.org/10.15407/is.13.1.023>
- Лісовець, О. В. (2022). Соціальна підтримка вразливих категорій населення: теоретико-методологічні аспекти. *Вісник Київського національного університету імені*

Тараса Шевченка. Серія: Соціальна робота, 3(13), 15-19. URL: <http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/kafedra-ukrajinskoji-literaturi/nashi-vipuskniki/itemlist/category/10-psikhologiji-ta-sotsialnoji-roboti?start=126>

Максименко, А., Петрів, І., & Савченко, О. (2022). Законодавче регулювання систем підтримки: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право і суспільство*, 11(4), 56-73. URL: <https://doi.org/10.15407/pravosusp.11.4.056>

Мартиненко, В., & Соколова, Н. (2023). Адаптація міжнародного досвіду функціонування систем підтримки до національного контексту України. *Міжнародні відносини*, 10(2), 45-62. URL: <https://doi.org/10.15407/mv.10.2.045>

Марценюк, О. В. (2022). Розвиток соціальних сервісів для дітей з інвалідністю на рівні місцевого самоврядування. *Державне управління: теорія та практика*, 2, 153-165. URL: http://www.e-patp.academy.gov.ua/2022_2/17.pdf

Марценюк, О. П. (2024). Імплементация Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю в українське законодавство: сучасний стан та перспективи. *Право і суспільство*, 1(2024), 102-110. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/1_2024/18.pdf

Мельник, О. О. (2023). Інтегративний підхід до визначення поняття «соціальна підтримка» осіб з інвалідністю. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка*, 2(32), 72-80. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/34926/1/Strateg_Konf_2024.pdf

Мельник, П. (2024). Технологічні інновації у системах підтримки: український контекст. *Інноваційна економіка*, 15(1), 23-40. URL: <https://doi.org/10.15407/innecon.15.1.023>

Мельниченко, Г. (2024). Інклюзивність систем підтримки в Україні: проблеми та перспективи. *Соціальна політика*, 12(1), 34-51. URL: <https://doi.org/10.15407/socpol.12.1.034>

Міністерство охорони здоров'я України. (2023). Програма медичних гарантій для дітей з інвалідністю: порядок забезпечення ліками та медичними засобами. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/programa-medichnih-garantij-dlja-ditej-z-invalidnistju>

- Міністерство соціальної політики України. (2023). Аналіз ефективності програм державної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю. URL:<https://www.msp.gov.ua/news/22571.html>
- Міністерство соціальної політики України. (2023). Державна цільова соціальна програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2025 року. URL:<https://www.msp.gov.ua/projects/617/>
- Міністерство соціальної політики України. (2023). Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL:<https://www.msp.gov.ua/news/19226.html>
- Міщик, Л. І. (2022). Фінансова підтримка сімей з дітьми з інвалідністю: проблеми та перспективи в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*, 5(3), 12-17. URL:https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-09/%D0%97%D0%B1_%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_2023%20%281%29_0.pdf
- Мороз, С., Карпенко, О., & Левченко, Т. (2022). Державно-приватне партнерство у сфері систем підтримки: досвід розвинених країн та перспективи для України. *Економіка та держава*, 13(2), 67-84. URL:<https://doi.org/10.15407/econstate.13.2.067>
- Нагорна, А. М. (2024). Державні програми реабілітації дітей з інвалідністю: проблеми та перспективи. *Економіка та держава*, 2, 90-96. URL:http://www.economy.in.ua/pdf/2_2024/18.pdf
- Національна асамблея людей з інвалідністю України. (2022). Звіт про діяльність у сфері захисту прав дітей з інвалідністю. URL:<https://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Zvit-2022.pdf>
- Національний університет «Києво-Могилянська академія». (2023). Звіт за результатами дослідження «Інтеграція сімей з дітьми з інвалідністю у суспільство: бар'єри та можливості». URL:<https://www.ukma.edu.ua/images/docs/science/zvity/zvit-integratsiya-simey-z-ditmy-z-invalidnisty-u-suspilstvo.pdf>

- Олексенко, І., & Павленко, В. (2022). Досвід скандинавських країн у розбудові інтегрованих систем підтримки. *Соціальна політика*, 10(3), 45-62. URL: <https://doi.org/10.15407/socpol.10.3.045>
- Охріменко, О., Калініченко, М., & Василюк, В. (2022). Цифрова інклюзія як фактор розвитку систем підтримки в Україні. *Цифрова економіка*, 9(1), 56-73. URL: <https://doi.org/10.15407/digi.9.1.056>
- Пенсійний фонд України. (2023). Огляд державних соціальних виплат для сімей з дітьми з інвалідністю. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2156477-oglyad-derzhavnyh-sotsialnyh-vyplat-dlya-simej-z-ditmy-z-invalidnistyu/>
- Петренко, В. С. (2022). Сучасні підходи до розуміння інвалідності: від медичної до соціальної моделі. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 3(54), 42-49. URL: https://health.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/thesis_files_text_petrenko_o_d.pdf
- Петренко, О. (2023). Модернізація систем підтримки в умовах євроінтеграції України. *Європейський вектор*, 16(2), 23-40. URL: <https://doi.org/10.15407/eurovector.16.2.023>
- Петрова, К., & Лисенко, М. (2023). Цифрова трансформація систем підтримки: виклики та можливості для України. *Цифрове суспільство*, 14(3), 56-73. URL: <https://doi.org/10.15407/digsoc.14.3.056>
- Романенко, С., Лещенко, В., & Тимченко, Н. (2022). Використання штучного інтелекту для оптимізації систем підтримки в Україні. *Штучний інтелект*, 7(2), 34-51. URL: <https://doi.org/10.15407/ai.7.2.034>
- Романов, П. В. (2023). Життєві стратегії сімей з дітьми з інвалідністю в умовах воєнного стану: результати соціологічного дослідження. *Український соціум*, 2(85), 75-89. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2023.02.075>
- Рябченко, М. С. (2023). Міждисциплінарний підхід до розуміння соціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2(116), 283-294. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/2ca795f9-57e4-4bdc-90e0-80e7879bf5f8/download>

- Савельєва, Н. М. (2023). Технології соціальної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, в умовах територіальної громади. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 1(14), 178-186. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/2023/vatra2004/zb8_163.pdf
- Савчук, П. (2023). Індикатори ефективності систем підтримки: методологічні аспекти. *Економічна теорія*, 12(2), 67-84. URL: <https://doi.org/10.15407/econth.12.2.067>
- Сахно, Ю. О. (2022). Аналіз впливу державних соціальних виплат на матеріальне становище сімей з дітьми з інвалідністю. *Фінанси України*, 5, 87-96. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_22_05_087_uk.pdf
- Семенченко, А. (2024). Клієнтоорієнтований підхід у системах підтримки: результати емпіричного дослідження. *Соціологічні студії*, 13(1), 45-62. URL: <https://doi.org/10.15407/socstud.13.1.045>
- Сіньова, Л. М. (2024). Термінологічний аналіз понять «дитина з інвалідністю» та «дитина з особливими освітніми потребами» у контексті соціально-правового захисту. *Право і суспільство*, 1(2024), 87-93. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2024/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_2024.pdf
- Слозанська, Г. І. (2023). Теоретичні засади соціальної підтримки сімей з дітьми з інвалідністю в громаді. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 1(10), 145-155. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50865/1/Z_Petrochko_and%20all_NSHI_2024_FPSRSO.pdf
- Степаненко, В. (2023). Розвиток людського капіталу як фактор підвищення ефективності систем підтримки. *Управління персоналом*, 14(2), 23-40. URL: <https://doi.org/10.15407/upers.14.2.023>
- Тимошенко, О., & Григоренко, П. (2023). Стандарти якості обслуговування у системах підтримки: міжнародний досвід та українські реалії. *Стандартизація та якість*, 11(3), 56-73. URL: <https://doi.org/10.15407/standqual.11.3.056>

Ткачук, А. Ф. (2022). Децентралізація влади та соціальний захист дітей з інвалідністю на рівні територіальних громад: досвід України. *Місьцеве самоврядування та регіональний розвиток*, 2(23), 44-52.

URL:https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/880/2_23.pdf

Український центр соціальних реформ. (2023). Соціальне забезпечення сімей з дітьми з інвалідністю: результати національного опитування.

URL:<https://ucsr.kiev.ua/publications/sotsialne-zabezpechennya-simey-z-ditmy-z-invalidnistyu-resultaty-natsionalnogo-opytuvannya/>

Федоренко, М., & Дмитрук, С. (2023). Забезпечення сталості систем підтримки в Україні: теоретичні та прикладні аспекти. *Сталий розвиток*, 15(2), 34-51. URL:

<https://doi.org/10.15407/sustdev.15.2.034>

Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю. (2023). Звіт про діяльність Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю за 2022 рік.

URL:<https://www.ispf.gov.ua/diyalnist/zviti-pro-diyalnist>

Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України. (2022). Соціологічне дослідження становища сімей з дітьми з інвалідністю в Україні. URL:

https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/soc_dosl_stanovishcha_simey.pdf

Чеховська, І. В. (2022). Міжнародно-правові стандарти соціального захисту дітей з інвалідністю. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*.

Серія: Юридичні науки, 9(2), 108-115.

<http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/7478/Sotsialnyi-zakhyst-v-Ukraini-2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Шевченко, Т., & Коваленко, Р. (2023). Інституційна спроможність органів, відповідальних за функціонування систем підтримки в Україні. *Публічне управління*, 13(1), 78-95 URL:.

<https://doi.org/10.15407/pubadm.13.1.078>

Ярошенко, І. С. (2024). Економічні виклики для сімей, які виховують дітей з інвалідністю: результати емпіричного дослідження. *Економіка України*, 1, 63-75.

URL:http://economyukr.org.ua/docs/EU_24_01_063_uk.pdf

Ярошенко, О., & Бондар, Т. (2022). Формування цифрових компетенцій персоналу систем підтримки в Україні. *Освіта і професійний розвиток*, 8(2), 34-51. URL: <https://doi.org/10.15407/edu.8.2.034>